

VEERKRACHT

LEREN JE TE VERPLAATSEN IN
ANDERE PERSPECTIEVEN

NUMMER
02
JUNI 2026

HET SCHOOLBORD
ALS DENKRUIMTE

**STRATEGISCHE
KOERS**
VOOR IMPACT EN
VERNIEUWING

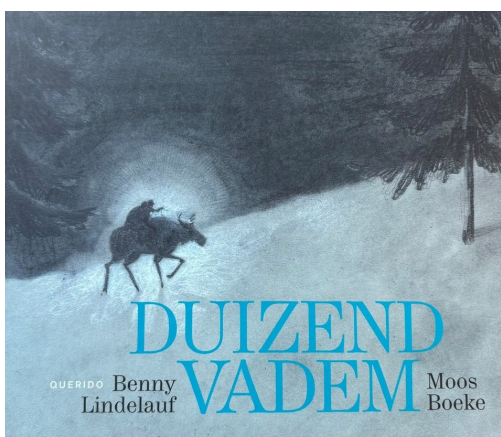


INHOUD



08

**AD PEP ALUMNUS
PIM BOUMAN WINT
AD TALENT AWARD**
EMMA NITERT



20

**KRACHTIGE EN
DUISTERE
BEELDROMAN:
DUIZEND VADEM**
BOUKJE BRUINS



10

**DIT MOET JE
LEZEN - DE
KRACHT VAN DE
TORA**
ERIK SCHAKELAAR



32

**RUIMTE VOOR
(TALIGE)
DIVERSITEIT**
ANNEMARIE
REGLING EN
LOTTE MENSINK

EN VERDER

**Van vandaag
naar toekomst**
04

Dit moet je lezen
10

**Leren
verplaatsen in
historische
perspectieven**
12

**Het schoolbord
als denkruimte**
16

**Studenten aan
het woord**
22

**'We doen
eigenlijk niks
bijzonders, maar
eigenlijk is het
best bijzonder
wat we doen'**
26

School in beeld
30

**Mentale
gezondheid en
onderwijs-
resultaten van
kinderen in
netwerk-
pleegzorg**
36

**Portret
ACHTERZIJDE**



BESTE LEZER,

Nabij, verbindend, betekenisvol.

Deze kernwaarden, samen met al onze stakeholders tot stand gekomen, vormen de komende jaren het kompas van de nieuwe strategische koers van Hogeschool KPZ. Naast de student staan, willen begrijpen wat er speelt bij professionals in het werkveld, samenwerken over de grenzen van vakgebieden, opleidingen en organisaties heen en met onderzoek en professionaliseringstrajecten relevante bijdragen leveren aan complexe vraagstukken in de samenleving en het educatieve veld: Ageeth Bergsma, voorzitter College van Bestuur, licht in deze *Veerkracht* toe hoe zij dat voor zich ziet en waarom dat van belang is. En als het goed is, zijn die kernwaarden ook herkenbaar in de artikelen van onze collega's.

We vieren dat Pim Bouman, oud-student van de ad PEP, de landelijke ad Talent Award heeft gewonnen: een paar jaar geleden nog kosten, en nu een ondernemende, innovatieve leerkrachtondersteuner. Lees meer over hem in het artikel van Emma Nitert.

Erik Schakelaar, opleidingsmanager, stelt zich kwetsbaar op in zijn boekbespreking en houdt de lezer twee levensveranderende ideeën uit *De kracht van de Tora* voor. Hij zet aan het denken, wat ook een aantal andere collega's doet.

Bertjaap van der Ploeg kijkt, in het kader van burgerschapsonderwijs, kritisch naar methodes: stimuleren die wel op de goede manier het innemen van andere perspectieven? Sabine van Everdingen en Jorne Luten doen een oproep om het schoolbord in ere te herstellen, omdat schrijven op het bord het denken zichtbaar maakt.

Denken en lezen: in de nieuwe kerndoelen zijn deze begrippen goede vrienden. Onze lector, Wenckje Jongstra, zocht uit of KPZ-studenten wel lezers zijn en hoe belangrijk zij dat lezen vinden. Rijke jeugdliteratuur heeft op de hogeschool inmiddels bij alle vakken zijn intrede gedaan, in lijn met de kerndoelen: het is een belangrijk middel om inzichten op te doen over de wereld, jezelf en de ander. Maar rijke teksten laten ons ook gewoon genieten, laat Boukje Bruins weer zien. Dit keer bespreekt ze een beeldroman, *Duizend vadem*. En dat drama en muziek helpen om geschiedenis en verhalen tot leven te brengen, laten de foto's op de Wieden zien.

Ten slotte nog enkele artikelen waarin het doen van onderzoek een prominente rol speelt. Want kritisch denken vraagt een onderzoekende houding. En dat zien we bij zowel Hogeschool KPZ als onze partners.

Veel leesplezier en een mooie zomervakantie!
Véronique Damoiseaux, eindredacteur

TIP DE REDACTIE.

Heeft u suggesties of opmerkingen? Laat het ons weten en mail naar veerkracht@kpz.nl

VAN VANDAAG NAAR TOEKOMST

‘WE BOUWEN SAMEN AAN EEN VEERKRACHTIGE GENERATIE’

EEN GESPREK MET AGEETH BERGSMA OVER DE NIEUWE STRATEGISCHE KOERS 2026-2030 VAN HOGESCHOOL KPZ

Bij Hogeschool KPZ zijn we overtuigd van de kracht van onderwijs en ontwikkeling. Iedere dag leiden wij professionals op die bijdragen aan de groei van kinderen en jongeren en daarmee aan de toekomst van onze samenleving. Vanuit onze sterke verbinding met onderwijs, kinderopvang, onderzoek en de regio bouwen we verder aan het domein Kind en Educatie. Met de nieuwe Strategische Koers 2026-2030 kiest de hogeschool bewust voor nabijheid, samenwerking en maatschappelijke betekenis.

Het afgelopen jaar werd intensief gewerkt aan de koers. Medewerkers, studenten, schoolbesturen, partners uit onderwijs en kinderopvang en andere betrokkenen dachten mee over de toekomst van de hogeschool en het domein Kind en Educatie. Het resultaat is een koersdocument dat niet alleen richting geeft aan de komende vijf jaar, maar ook laat zien waar Hogeschool KPZ voor staat.

We spreken bestuurder Ageeth Bergsma over de totstandkoming van de koers, de ambities voor de toekomst en de betekenis ervan voor studenten, medewerkers en partners.

‘DEZE KOERS MAAK JE NIET ALLEEN’

‘Wat ik misschien wel het mooiste vind aan deze strategische koers’, begint Ageeth Bergsma, ‘is dat hij echt samen tot stand is gekomen. We hebben niet vanuit een bestuurskamer bedacht wat belangrijk is. We hebben juist geluisterd. Naar collega’s, studenten, werkveldpartners, bestuurders, onderzoekers en professionals uit onderwijs en kinderopvang.’ Volgens Ageeth was die brede betrokkenheid essentieel: ‘De uitdagingen waar we voor staan zijn te groot en te complex om alleen vanuit één perspectief te bekijken. Juist door met elkaar in gesprek te gaan, ontstond een koers die herkenbaar is voor de mensen met wie wij samenwerken.’



Ageeth Bergsma, voorzitter College van Bestuur op Hogeschool KPZ

Tijdens de gesprekken kwamen steeds dezelfde thema's terug: de groeiende druk op onderwijsprofessionals, de behoefte aan kansengelijkheid en het opleiden van krachtige professionals met een stevige basis. Daarnaast noemden alle gesprekspartners de snelle invloed van digitalisering en AI, en de noodzaak om samen te werken in sterke netwerken rondom kinderen en jongeren.

'Wat mij raakte, is dat iedereen voelde: we hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Niet alleen voor goed onderwijs van vandaag, maar ook voor de samenleving van morgen.'

DICHTBIJ BLIJVEN IN EEN VERANDERENDE WERELD

De nieuwe koers bouwt voort op de identiteit van Hogeschool KPZ. De nieuwe kernwaarden, **nabij, verbindend** en **betekenisvol**, vormen daarbij het kompas.

'Die waarden passen heel sterk bij wie we al zijn,' legt Ageeth uit. 'Ze vervangen onze bestaande waarden niet, maar verdiepen ze. Nabijheid zit al generaties lang in het DNA van Hogeschool KPZ. Wij kennen onze studenten, onze partners en elkaar. We zijn een specialistische hogeschool waar we vertrouwen hebben in onze studenten en naast hen staan om hen te begeleiden tijdens hun studie.'

Volgens haar wordt die **nabijheid** juist belangrijker in een tijd waarin de samenleving complexer en individueller wordt. 'Studenten hebben behoefte aan gezien worden. Professionals in het werkveld zoeken partners die echt begrijpen wat er speelt en bereid zijn daar samen een bijdrage aan te leveren. Daarnaast hebben kinderen en jongeren volwassenen nodig die naast hen staan. Bij Hogeschool KPZ bieden we studenten en professionals een omgeving waarin we de waarde van het collectief benadrukken en de bijdrage die je als student en later als professional levert aan de ontwikkeling van kinderen. De professionals die wij opleiden leggen een zeer belangrijke basis voor onze toekomstige generatie.'

Verbindend gaat volgens Ageeth over samenwerking en ontmoeting. 'Wij geloven niet in losse eilanden. Onderwijs, kinderopvang, jeugdhulp, gemeenten en kennisinstellingen hebben elkaar nodig. Alleen samen kunnen we bijdragen aan kansrijke ontwikkeling van kinderen en jongeren.

Het vraagt om samenwerken over de grenzen van vakgebieden en onze organisaties heen.'

En **betekenisvol**? 'Dat gaat over relevant zijn. Over luisteren naar wat er in de samenleving en het werkveld speelt en daar vernieuwende oplossingen voor opzetten. Wat we doen moet zichtbaar bijdragen aan de vraagstukken om ons heen. Met ons onderwijs willen we studenten en professionals inspireren. En met ons onderzoek creëren we een fundament voor het werken aan vraagstukken uit de beroepspraktijk.'

VIER AMBITIES ALS KOMPAS

'Vanuit de maatschappelijke opgaven die wij zien voor de hogeschool en vanuit onze kernwaarden zijn we gekomen tot vier concrete ambities. Die ambities geven richting aan onderwijs, onderzoek en professionalisering. De eerste ambitie is misschien wel de kern van alles,' zegt Ageeth. 'Samen sterk voor elk kind en iedere jongere.' Daar draait het uiteindelijk om.'

Ze benadrukt dat kansengelijkheid nog altijd een grote uitdaging is. 'Niet ieder kind groeit op met dezelfde kansen. Opgroeien in (sociale) armoede en ongelijke toegang tot ondersteuning vergroot het risico op leerachterstanden. Wij voelen een sterke maatschappelijke opdracht om daar iets in te betekenen.'





Volgens Ageeth vraagt dat om professionals die verder kijken dan hun eigen vakgebied. 'De toekomst vraagt om interprofessionele samenwerking. Leraren, pedagogisch professionals, jeugdhulpverleners en leiders moeten samen optrekken rondom het kind.' Die samenwerking ziet Hogeschool KPZ ook terug in de ontwikkeling van Integrale Kindcentra en leergemeenschappen. 'De grenzen tussen onderwijs, opvang en ontwikkeling vervagen steeds meer. Daar moeten wij onze studenten op voorbereiden.'

PROFESSIONALS MET EEN EIGEN KLEUR

Een tweede belangrijke ambitie is het opleiden van 'veerkrachtige professionals met een eigen kleur'. Ageeth glimlacht wanneer ze die woorden uitspreekt. 'Dat vind ik echt typisch KPZ. Wij willen studenten niet opleiden tot kopieën van elkaar. Juist niet. We willen dat ze ontdekken en ontplooiën wie ze zijn, waar hun kracht ligt en hoe ze vanuit hun eigen persoonlijkheid betekenisvol kunnen zijn.'

Tegelijkertijd vraagt het werk in onderwijs en kinderopvang volgens haar om veerkracht. 'De druk is hoog. Leraren, pedagogisch professionals en schoolleiders krijgen te maken met hoge verwachtingen van ouders, hoge werkdruk door lerarentekorten en diversiteit in de klas. Dan moet je stevig in je schoenen staan.'

Daarom zet Hogeschool KPZ sterk in op professionele identiteit, persoonlijk leiderschap en onderzoekend vermogen. 'We willen professionals opleiden die nieuwsgierig blijven, kritisch kunnen denken en durven vernieuwen.'

Ook internationale ervaring opdoen en digitale vaardigheden krijgen nadrukkelijk een plek in de koers. 'AI en digitalisering veranderen het werkveld fundamenteel. Dat vraagt om nieuwe vaardigheden én om ethisch bewustzijn. Technologie moet ondersteunend zijn aan menselijk contact, niet andersom.'

ONDERZOEK DAT ZICHTBAAR IMPACT MAAKT

De derde ambitie draait om praktijkgericht onderzoek met zichtbare impact. 'Onderzoek staat niet los van de beroepspraktijk' zegt Ageeth stellig. 'Wij willen dat kennis direct doorwerkt in de praktijk. Onder ander de arbeidsmarktekorten, de dalende vaardigheden op rekenen en taal en de technologische ontwikkelingen vragen om een antwoord. Binnen het Kennis- en Innovatiecentrum werkt Hogeschool KPZ samen met scholen, kinderopvangorganisaties en andere partners aan deze vraagstukken. In onze lectoraten wordt onder andere een bijdrage geleverd aan taalontwikkeling, het versterken van de basisvaardigheden, interprofessionele samenwerking en kansrijke leeromgevingen.'

‘Onze kracht zit in de verbinding tussen onderwijs, onderzoek en professionalisering. Studenten, docenten, onderzoekers en professionals werken samen in leergemeenschappen. Daardoor ontstaat kennis die direct toepasbaar is.’

Die samenwerking wordt de komende jaren verder versterkt. Ageeth: ‘We willen een meer zichtbare kennispartner zijn in de regio én landelijk. Niet alleen door onderzoek te doen, maar vooral door duurzame ontwikkeling en vernieuwing van de beroepspraktijk mogelijk te maken.’

LEVEN LANG ONTWIKKELEN

De vierde ambitie richt zich op krachtige leergemeenschappen en leven lang ontwikkelen. ‘Het idee dat leren ophoudt na een diploma bestaat simpelweg niet meer,’ zegt Ageeth. ‘De wereld verandert te snel. Professionals moeten zich blijven ontwikkelen.’ Met KPZnext wil de hogeschool daarin een belangrijke partner zijn voor onderwijs en kinderopvang. ‘We zien dat professionals behoefte hebben aan flexibiliteit, verdieping en nieuwe loopbaanpaden. Daar spelen we op in met opleidingen, trainingen, leiderschapsprogramma’s en maatwerktrajecten.’

Ook schoolleiders en bestuurders spelen daarin een belangrijke rol. ‘Sterk leiderschap is essentieel voor duurzame verandering. Daarom investeren we nadrukkelijk in leiderschapsontwikkeling.’

**We zijn nabij
in het contact,
verbindend
in onze
samenwerking
en betekenisvol
in wat we doen**

Daarnaast kijkt Hogeschool KPZ ook kritisch naar zichzelf als organisatie. ‘We willen een lerende gemeenschap zijn. Dat betekent dat ook wij ons als medewerkers blijven ontwikkelen, en samenwerken en vernieuwen.’

WAT BETEKENT DEZE KOERS VOOR PARTNERS?

‘We zijn een betrouwbare, toegankelijke en innovatieve partner. Dat betekent dat we onze korte lijnen optimaal benutten, samen optrekken en samen verantwoordelijkheid nemen voor maatschappelijke vraagstukken.’ Ageeth noemt de samenwerking met de scholen en kinderopvangorganisaties, de onderwijsregio’s en de Campus Kind en Educatie en als belangrijke voorbeelden. ‘De kracht zit in het ecosysteem dat we samen vormen. We kunnen alleen impact maken als we kennis delen en elkaar versterken.’

Partners mogen volgens haar ook verwachten dat Hogeschool KPZ blijft investeren in onderzoek en professionalisering. ‘We willen bijdragen aan oplossingen die echt werken in de praktijk. Daar zijn onze onderzoeken en ons aanbod voor leven lang ontwikkelen op gericht.’

EEN KOERS MET LEF ÉN VERTROUWEN

De komende jaren zullen volgens Ageeth niet zonder uitdagingen zijn. Demografische ontwikkelingen, arbeidsmarktkrapte en bezuinigingen vanuit de overheid vragen om scherpe keuzes. ‘Ik kijk met vertrouwen vooruit,’ zegt ze. ‘Juist omdat we weten waar we voor staan.’

Ze ziet in de nieuwe koers vooral een gezamenlijke beweging: ‘Deze koers is van ons allemaal. Van medewerkers, studenten, alumni en partners die iedere dag werken aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Bij onze hogeschool werken we met veel passie en expertise aan deze ontwikkeling.’

Wat hoopt ze dat mensen over vijf jaar zeggen als ze terugkijken op deze periode?

Ageeth denkt even na. ‘Ik hoop dat mensen zeggen: KPZ blijft dichtbij. KPZ verbindt mensen en ideeën. En KPZ maakt écht verschil; in de kwaliteit die ze biedt en de innovatie die ze stimuleert.’ ‘Want uiteindelijk,’ besluit ze, ‘gaat het daar om. Dat we samen bijdragen aan een samenleving waarin kinderen en jongeren kansrijk kunnen leren, groeien en leven.’

OVER DE AUTEUR

Gea van der Stouwe is Adviseur marketing en communicatie op Hogeschool KPZ.

AD PEP ALUMNUS PIM BOUMAN WINT AD TALENT AWARD

Op 17 april 2026 vond de Landelijke ad-dag plaats in Groningen. Een jaarlijks evenement waarbij ook de Ad Talent Award wordt uitgereikt. Dit is een prijs waarmee twee associate degree-talenten (voltijd en deeltijd) verkozen worden tot landelijke Ad-ambassadeur. Met trots kunnen wij vertellen dat onze alumnus Pim Bouman, afgestudeerd in februari 2025, de award voor deeltijd heeft gewonnen! In dit artikel blikken we terug op deze feestelijke dag en vertelt Pim hoe hij als Pedagogisch Educatief Professional van waarde is voor kinderen.

Pim kijkt met een enthousiast gevoel terug op het winnen van de Talent award: 'Ik was een beetje overonderd doordat de dag zo groots opgezet was. Dat had ik niet verwacht. Ik vond het echt geweldig om een keer mee te maken. Ik stond daar samen met elf andere genomineerden op het podium en dan denk je; wat een opkomende talenten allemaal. En dan word je naam ineens genoemd... Ik was wel een beetje verbaasd.'

Volgens de jury is Pim een echte promotor van de PEP-functie in het basisonderwijs: 'Hij signaleert op basis van dagelijkse werkervaringen, pakt domeinen zoals techniek en natuur op vanuit wat kinderen nodig hebben en weet stakeholders in de school en de bredere omgeving te betrekken. Zijn praktische oplossingen — een technieklokaal, een schooltuin, een handelingsgericht werkmodel — zijn tastbaar, navolgbaar en voor anderen te benutten.'

Ook waardeert de jury zijn verbindende kwaliteiten: 'Pim is een verbinder die draagvlak organiseert door te luisteren en zich kwetsbaar op te stellen. Hij reflecteert actief op zijn eigen handelen en neemt anderen daarin mee.'



LOOPBAANSWITCH

Pim maakte op middelbare leeftijd een bewuste loopbaanswitch — van koster naar Pedagogisch Educatief Professional in het basisonderwijs. Hij werkt momenteel als leerkrachtondersteuner en conciërge op twee basisscholen in Hengelo en Almelo binnen scholengroep Hannah. Over zijn keuze voor de PEP-opleiding vertelt Pim: 'Tijdens een functioneringsgesprek werd ik gestimuleerd om iets aan professionalisering te doen. Omdat ik mezelf graag uitdaag, besloot ik te zoeken naar een opleiding waarmee ik mij verder kon ontwikkelen. Ik koos voor de associate degree Pedagogisch Educatief Professional (ad PEP), omdat deze aansluit bij de behoefte van basisscholen aan hbo-geïnschold personeel en bij mijn eigen onderzoekende houding. Daarnaast wilde ik meer kennis opdoen over de ontwikkeling van leerlingen, zodat ik hen beter kan begeleiden.'

DE STEM VAN HET KIND

Tijdens de opleiding heeft Pim onderzoek gedaan naar het eigenaarschap van leerlingen en het rapporteren aan ouders. Hij betrok hierbij zowel collega's als ouders en leerlingen. Dit resulteerde in een sterk, compleet onderzoek waarvan de inzichten direct en duurzaam zijn ingebed in de praktijk. Het betrekken van kinderen is voor Pim een vanzelfsprekendheid en heel belangrijk in zijn werk. 'Luisteren naar de kinderen vind ik een 'must' in het onderwijs. We kunnen met elkaar van alles uitdenken, maar als kinderen daar niet in betrokken worden, voelen ze zich niet gehoord. Dan worden ze niet serieus genomen.'

VERBINDER

Volgens de jury is Pim een echte verbinder die impact maakt binnen en buiten de school. Hij betreft de schoolomgeving actief, bijvoorbeeld bij het ontwerpen van een nieuwe schoolinrichting en het opzetten van een moestuin. Daarnaast ontwikkelde Pim, via netwerkgesprekken, ondersteuning voor kinderen met specifieke onderwijsbehoeften, aanvullend op het werk van de intern begeleider. Ook gaf hij als initiator een krachtige impuls aan het techniekonderwijs, zowel in de groep als op school- en bestuursniveau. Over die verbindende kwaliteiten zegt Pim: 'Ik zie het ook wel als een soort holistische benadering. Je hebt de school op zich, maar er zijn zoveel vlakken binnen en buiten de school waar je rekening mee kunt en soms ook moet houden. We staan als school ook in een volksbuurt, dus het is voor mij heel belangrijk om goede contacten in de buurt te hebben.'

MEERWAARDE EN BEKENDHEID

De rol van Pedagogisch Educatief Professional is binnen de stichting waar Pim werkt nog niet heel bekend. Dat vindt Pim jammer, want hij denkt dat deze professionals van grote meerwaarde zijn voor het onderwijs: 'Een leraar heeft in de hele groep niet altijd de ruimte om in te zoomen op één bepaalde leerling. En ik denk dat een Pedagogisch Educatief Professional, als hij daar de ruimte voor krijgt, dat heel mooi kan doen. Dat je een leerling er even letterlijk of figuurlijk uithaalt. En met die leerling kan kijken wat er speelt in de omgeving en vandaaruit een gesprek met een leerling kan aangaan en leerlingen een stukje regie kan geven.'

Pim is heel enthousiast over zijn werk en zegt daarover: 'Ik heb het mooiste werk van de hele school. Ik kom overal. Of ik nou met de kleuters iets van techniek doe of ik haal een leerling van groep zeven even uit de klas om bijvoorbeeld samen



boodschappen te doen. En tegelijkertijd ben ik heel intensief met collega's bezig om te kijken naar waar je echt van betekenis kunt zijn voor de kinderen.

Met betrekking tot de bekendheid van de ad PEP heeft Pim een tip voor werkgevers waar een PEP-student werkzaam is: 'Begin eens met een één-op-één-gesprek met elkaar over wat de opleiding nou precies inhoudt. Wat voor opdrachten doe je nu eigenlijk als PEP'er? En koppel de student dan niet alleen aan één collega als werkplek-begeleider, maar aan de hele school en laat de hele school zien welke opdrachten je doet. Dan werk je al wat aan grotere bekendheid.'

TROTS

Op de vraag waar Pim het meest trots op is als hij terugkijkt naar zijn opleiding geeft hij aan dat hij het samen leren op school erg gewaardeerd heeft. 'Binnen de opleiding moet er veel gebeuren en als je daarin met een aantal studenten één team kunt vormen en weet wat je aan elkaar hebt, dan wordt het samenwerkend leren echt leuk. En dan wordt het ook een stuk makkelijker en gezelliger.' Ook is Pim trots dat hij heeft laten zien dat hij ondanks zijn leeftijd toch de opleiding heeft gedaan. Dat beeld wil hij zijn leerlingen ook meegeven: 'Je bent nooit te oud om te leren en als je wil, kun je heel veel bereiken.'

Wil je meer informatie over de opleiding ad PEP? Kijk dan op www.kpz.nl/studeren/ad-pedagogisch-educatief-professional/

OVER DE AUTEUR

Emma Nitert is werkzaam als docent bij de associate degree Pedagogisch Educatief Professional op Hogeschool KPZ. Daarnaast werkt zij als onderzoeker bij het Kennis- en Innovatiecentrum en participeert ze in verschillende onderzoeksprojecten rondom het thema interprofessionele samenwerking.

DIT MOET JE LEZEN

DE KRACHT VAN DE TORA - IDEEËN DIE JE LEVEN VERANDEREN

In aanloop naar deze nieuwe editie van *Veerkracht*, kreeg ik de vraag of ik een interessant boek gelezen had, waar ik wat over wilde delen. Een leuke vraag waar ik van nature graag op in ga. Alleen deze keer voelde ik terughoudendheid. Het boek dat ik net gelezen had, vond ik echt heel mooi en er was zeker een parallel te trekken naar het onderwijs. Maar het boek kent ook een uitgesproken signatuur en die roept in de huidige tijdgeest bij veel mensen een gevoel van ongemak op, wat ik ook begrijp. Voordat ik kon nadenken wat ik zou willen delen, bleef ik stilstaan bij het ongemak dat bij mij opkwam. Wat maakte dat mijn eerste reactie vermijdend was? Was het een soort angst om geconfronteerd te worden met een andere mening, of was ik geneigd voor de makkelijke weg te gaan? Interessant ook aangezien juist plekken van ongemak plekken kunnen zijn waar werkelijk iets wezenlijks kan ontstaan dat bijdraagt aan de vorming als mens en professional.

Tijd om in te gaan op het boek *De kracht van de Tora* van de wijlen opperrabbin Jonathan Sacks. In dit boek beschrijft Sacks levensveranderende ideeën gebaseerd op de Tora. Hoewel het boek vol staat met levensveranderende ideeën beperk ik mij in dit artikel tot twee van deze ideeën. In de eerste plaats:

Wanneer je leert luisteren naar andere meningen dan die van jezelf, en gaat beseffen dat ze niet bedreigend zijn maar je blik verruimen, dan heb je het levensveranderende idee van het discussiëren omwille van de hemel ontdekt.



Met het lezen van dit idee verdwijnt een deel van mijn ongemak. Want als we in het onderwijs iets te doen hebben, dan is het wel het faciliteren van situaties waar we naar elkaars mening luisteren om je blik te verruimen. Dit doen we tijdens de lessen, maar kan ook via *Veerkracht*. Laat ik een gevoelig onderwerp als voorbeeld nemen: de landelijke discussie over EDI versus onderzoekend leren. In veel gesprekken die online voorbijkomen zijn we niet in staat om werkelijk te luisteren naar de mening van de ander. Hier ligt ongetwijfeld een zorg rondom de kwaliteit van het onderwijs aan ten grondslag, maar misschien is het ook de bedreiging. Het niet krijgen van gelijk tegen het licht van onvrede over de kwaliteit van het onderwijs, maakt dat we harder gaan roepen en verharderen in ons taalgebruik in plaats van 'harder' luisteren. De prijs die we hiermee betalen is het verliezen van 'het discussiëren omwille van de hemel'. Maar wat bedoelt Sacks hiermee? Hij verwijst naar meerdere momenten in de bijbel waarop met God de discussie aangegaan werd.

Zoals Job, die Gods rechtvaardigheid in twijfel trok. Het mag duidelijk zijn dat het bij een discussie met God niet gaat om het krijgen van je gelijk. Het gaat hier om een soort (gezamenlijke) zoektocht naar waarheid, juist omdat wij de totaliteit van waarheid niet kunnen doorzien. Voor mij roept dit, ook binnen de context van mijn werk, een gevoel van nederigheid op. Daarnaast versterkt dit het belang van multiperspectiviteit. Niet om een poging te doen de totaliteit van de waarheid te doorzien, maar wel om samen zonder gevoel van bedreiging een zoektocht aan te gaan over hoe we ieder kind zo goed mogelijk recht kunnen doen.

Het tweede levensveranderende idee waar ik bij stil wil staan is:

Geloof is de oproep om geen object maar een subject te zijn – niet passief maar actief, om meer invloed uit te oefenen op dan beïnvloed te worden door onze omgeving.

Als we het over object en subject hebben, dan denkt iedereen in onderwijsland al snel aan Biesta. Logisch, want de drieslag die door het vele werk van Biesta een vlucht genomen heeft, maakt inzichtelijk dat de functie van onderwijs veel verder gaat dan kwalificatie. Wat mij betreft een waardevol concept dat eigenlijk meer woorden verdient dan de tegeltjeswijsheid waartoe ook ik dit gedachtegoed nu platsla (waarvoor mijn excuses). De drieslag van Biesta richt zich op de functie van het onderwijs. Dus de opdracht die het onderwijs heeft bij de vorming van het subject. Sacks benadert het begrip subject vanuit een ander perspectief, namelijk de oproep die je als mens hebt om je te gedragen als subject. Waarbij een object zich gedraagt als lijdend voorwerp van gebeurtenissen en de omstandigheden waarin men zich bevindt. Sacks schijft dat het geloof ons uitdaagt om als subject juist de beste versie van ons zelf te zijn, onverzettelijk, wat anderen ook mogen doen of zeggen. Die voelt voor mij wel wat te scherp, maar wat mij aanspreekt is de gedachte dat we een opdracht hebben. Een opdracht waarbij we regie pakken. En persoonlijk geloof ik ook: om van betekenis te zijn voor onze omgeving en de ander. Invloed uitoefenen op onze omgeving klinkt wellicht wat ongemakkelijk, maar tegelijkertijd gaat het bij onderwijs feitelijk ook om invloed uitoefenen op het leerproces en de ontwikkeling van kinderen. Uiteraard op een gezonde en passende manier met het belang van het kind voorop.

Door het lezen van dit boek heeft het begrip subject nu voor mij vanuit twee perspectieven waarde gekregen. Vanuit de functie van het onderwijs en vanuit het subject dat ik wil zijn in mijn leven.

De Britse rabbijn Jonathan Sacks was een schrijver en denker. Hij werd vooral bekend doordat hij helder sprak en schreef over geloof, moraal en samenleven. Als opperrabbijn van het Verenigd Koninkrijk zette hij zich in voor onderwijs, verantwoordelijkheid, respect tussen mensen en religies, en voor het tegengaan van antisemitisme. Voor mij persoonlijk getuigt de manier waarop hij de woorden aan het papier toevertrouwt als een bron van wijsheid. Vanuit een grondhouding van naastenliefde en verbinding, weet hij vanuit meerdere perspectieven levensveranderende ideeën te formuleren. Tijdloos, of misschien wel broodnodig, juist in deze tijd.

LITERATUUR

Rabbijn Jonathan Sacks, *De kracht van de Tora. Ideeën die je leven veranderen*. 2025. Uitgeverij Skandalon.

OVER DE AUTEUR

Erik Schakelaar is Directeur opleidingen op Hogeschool KPZ.



LEREN JE TE VERPLAATSEN IN HISTORISCHE PERSPECTIEVEN GEÏNTEGREERD WERKEN AAN GESCHIEDENIS- EN BURGERSCHAPSDOELEN

De nieuwe kerndoelen voor burgerschap vormen de basis waar het onderwijs in het po aan zou moeten voldoen. Kerndoel 20B gaat over hoe de leerling leert omgaan met diversiteit in de samenleving, en gaat over: 'ervaringen opdoen met het omgaan met verschillende perspectieven en ervaringen van anderen, overeenkomsten en verschillen, oordeel uitstellen...' (SLO 2025, p. 46).

Hoe dit kerndoel wordt ingevuld mogen scholen zelf bepalen. De uitdaging hierbij is dat scholen niet volledig nieuwe burgerschapslessen gaan ontwikkelen, maar dat ze juist kijken waar waardevolle verbindingen kunnen worden gemaakt met bestaande andere lessen en werken vanuit een visie op burgerschapsonderwijs door de hele school.

De vakken van wereldoriëntatie vormen een goudmijn om te werken aan de kerndoelen burgerschap. Het vak geschiedenis biedt prachtige kansen om leerlingen ervaringen te laten opdoen met verschillende perspectieven; de geschiedenis is namelijk vol van verhalen over mensen die heel anders waren dan wij en een heel andere kijk op de wereld hadden. Als leerlingen proberen zich te verplaatsen in deze perspectieven wordt dit omschreven als *Historical Perspective Taking* (vanaf nu HPT) (Zie ook een vorig artikel hierover in Veerkracht 20, Van der Ploeg, 2023).

Goed geschiedenisonderwijs op de basisschool laat kinderen dus verwonderen en nadenken over de bijzondere mensen die ze ontmoeten in de geschiedenis. Hierdoor kunnen ze oefenen in het omgaan met verschillende perspectieven (kerndoel 20B).



Geschiedenismethodes kunnen hier ondersteunend in zijn, maar deze methodes geven op verschillende manieren invulling aan HPT. Zie bijvoorbeeld deze opdracht uit de methode Blink Wereld:

'Je bent een soldaat in de Eerste Wereldoorlog. Je schrijft een brief naar huis.' Zo schrijf je een goede brief:

- *Leef je in de persoon die de brief krijgt in. Wat zal hij/zij graag willen weten?*
- *Schrijf vanuit je hart.*

(Blink Wereld, 7-8 B, 1, Fantastische families, les 1)

Bovenstaand citaat toont een opdracht waarin leerlingen zich moeten proberen te verplaatsen in een soldaat uit de Eerste Wereldoorlog. Opvallend aan de opdracht is dat de leerling wordt gevraagd vanuit de eigen verbeelding te schrijven. De leerling wordt opgeroepen zich in te leven en 'vanuit het hart' te schrijven. Aan het eind van het thema is wel een 'bronnenblad' te vinden met vijf tekstfragmenten over de Eerste Wereldoorlog, die leerlingen eventueel kunnen gebruiken.



Deze manier van zich verplaatsen in historische personen wordt door veel historici gezien als problematisch. Zo omschrijft de Canadese historicus Peter Seixas dit soort opdrachten als een ‘common pedagogical error’ (Seixas, 2017, p. 621), die leidt tot het stimuleren van de eigen verbeelding, maar niet tot het zich verplaatsen in het daadwerkelijke perspectief van de soldaat in de loopgraven. De kans is namelijk groot dat leerlingen hun eigen beleving op de situatie plakken en redeneren vanuit hedendaagse denkbeelden, waardoor ze ronddraaien in hun eigen perspectief in plaats van zich te verplaatsen in het historische perspectief van de ander (deze neiging wordt in het geschiedenis-onderwijs *presentisme* genoemd).

Tegelijkertijd hebben dit soort ‘verbeeldings-opdrachten’ wel een functie. Er wordt een connectie gemaakt met de situatie van de leerling, waardoor de leerling wordt geactiveerd in zijn denken en zich meer verbonden voelt met de situatie van de soldaat in de loopgraaf. In hun handboek ‘Doing history’ beschrijven Levstik en Barton (2022) hoe juist kinderen op de basisschool deze persoonlijke connectie met een historisch onderwerp nodig hebben om tot leren te kunnen komen. Zo’n connectie kan bijvoorbeeld ook worden gemaakt door een persoonlijk verhaal van de leraar, of door een link te maken naar de familiegeschiedenis van de leerlingen (Levstik & Barton, 2022).

Een opdracht zoals die uit het citaat hierboven kan dus als functie hebben om leerlingen te betrekken bij het onderwerp, maar het is belangrijk dat de les niet daarbij blijft. De toegevoegde waarde van HPT is juist dat leerlingen leren om vanuit kennis over de historische context of vanuit eenvoudige bronnen tot nieuwe inzichten komen over het perspectief van een historische persoon. Hierdoor kunnen leerlingen écht kennis maken met andere perspectieven, wat verder gaat dan nadenken vanuit hun eigen fantasie of verbeelding.

Geschiedenismethodes geven op verschillende manieren invulling aan dit soort HPT-opdrachten. Om zicht te krijgen op deze verschillen is er een vergelijkend onderzoek gedaan tussen twee veelgebruikte methodes in het geschiedenis-onderwijs op de basisschool. In het wetenschappelijke tijdschrift het *History Education Research Journal* is daarover deze maand van onze hand een Engelstalig onderzoeksartikel verschenen (Van der Ploeg et al., 2026, zie literatuur). Dit Veerkracht-artikel vormt een Nederlandstalige samenvatting van de belangrijkste inzichten uit ons onderzoek.

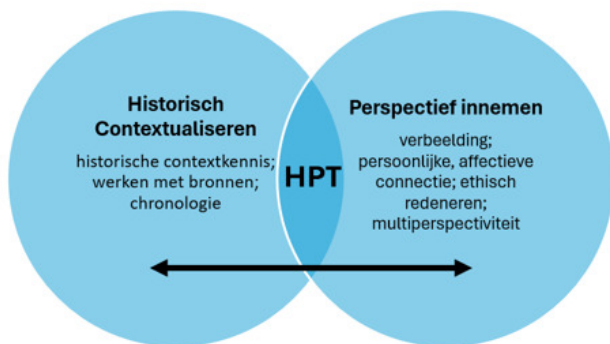
ONDERZOEK NAAR HPT IN GESCHIEDENIS-METHODES

Om geschiedenismethodes te kunnen analyseren is op basis van bestaande theorie een conceptueel model ontwikkeld met de verschillende aspecten van HPT.

Figuur 1 laat de verschillende manieren zien waarop HPT kan worden ingevuld: door de inzet van historische contextkennis, bronnen en chronologie; of meer door het gebruik van verbeelding en een persoonlijke, affectieve connectie. De pijl laat zien dat opdrachten ergens op de lijn tussen 'Historisch contextualiseren' en 'Perspectief innemen' kunnen worden geplaatst. Rijke HPT-opdrachten bevinden zich idealiter in het midden van het model, met aandacht voor zowel de historische context als de verbeelding en de persoonlijke connectie met de leerling.

In onze studie is dit model uitgewerkt naar een codeerschema met twaalf observatiepunten. Daarmee is onderzocht hoe twee Nederlandse geschiedenismethodes invulling geven aan HPT. De methodes die zijn onderzocht zijn *Blink wereld* (een geïntegreerde methode voor geschiedenis, natuur en aardrijkskunde); en *Brandaan* (een vakspecifieke geschiedenismethode). De HPT-opdrachten en bijbehorende tekstfragmenten zijn geanalyseerd, maar ook is onderzocht hoe de handleidingen van de methodes de leraar ondersteunen. Van beide methodes zijn de leerjaren groep 5 tot en met groep 8 geanalyseerd.

Figuur 1. Conceptueel model van HPT



Voor de volledige methode van onderzoek en resultaten ervan verwijs ik graag naar de Engelstalige publicatie. De belangrijkste bevindingen deel ik hier in deze Nederlandse samenvatting.

In totaal zijn verspreid over beide methodes 3098 voorbeelden gezien van aspecten van HPT. Alle aspecten van het codeerschema werden toegepast in beide methodes. Dit betekent dat beide methodes een gevarieerde invulling aan HPT geven.

Een opvallend verschil tussen de twee geschiedenismethodes is echter dat in de vakspecifieke methode Brandaan twee keer zoveel opdrachten voorkomen waarin leerlingen zich met behulp van bronnen moeten verplaatsen in een historische persoon (Brandaan: 306; Blink Wereld 142). In de geïntegreerde methode Blink Wereld zijn juist twee keer zoveel opdrachten te vinden waarin leerlingen hun eigen verbeelding en fantasie hierbij moeten gebruiken (Blink Wereld: 87; Brandaan: 44).

Een ander opvallend verschil is hoe vaak leerlingen wordt gevraagd een (moreel) oordeel te geven over een historische persoon of situatie: Blink Wereld 33 keer, Brandaan zeven keer. Zo krijgen leerlingen in Blink Wereld een meerkeuzevraag of ze de monogoolse heerser Dzingis Khan zien als een ster of een schurk:

Bekijk het filmpje op het digibord. Schrijf in steekwoorden op wat je ziet. Mijn blik op Dzingis Khan:

- Een wereldster die in een korte tijd een groot deel van de wereld veroverde.
- Een schurk die heel veel doden op zijn geweten heeft.
- Anders, namelijk:

(Blink Wereld, 7-8 A, 1, Wereldsterren)

In Brandaan komen dit soort opdrachten waarbij leerlingen een historische persoon als schurk of ster moeten labelen niet voor.

Ook in de lerarenhandleiding vonden we enkele opvallende verschillen tussen de twee methodes. Bij de opdracht over de soldaat in de loopgraven geeft Blink Wereld dit advies aan leraren:

Vertel ook aan de kinderen wat je zelf zou schrijven. Ga hierbij uit van de gevoelens en emoties die een soldaat in de Eerste Wereldoorlog zou kunnen ervaren en wat hij zou willen vertellen.

(Blink Wereld, 7-8 B, 1, Fantastische families, les 1)

In de handleiding van Brandaan stond een ander advies aan de leraar, bij een les waarbij leerlingen zich moesten verplaatsen in verschillende personen in Nederland in de 17^e eeuw:

Van belang is ook dat ze zich realiseren dat mensen in het verleden andere opvattingen hadden en op een andere manier tegen de wereld aankeken dan wij nu, doordat hun omgeving en ervaringen anders waren dan de onze. De kinderen oefenen hiermee specifiek kritisch denken en sociale en culturele vaardigheden.

(Handleiding Brandaan, 7-8, thema 6, Groei in de Gouden Eeuw)

In deze twee voorbeelden zie je verschillende benaderingen: Blink Wereld benadrukt hoe leraren en leerlingen zich kunnen verplaatsen door uit te gaan van de gevoelens van een soldaat in de loopgraven. Brandaan benadrukt juist dat mensen in het verleden heel anders waren en beschrijft het belang ervan dat leerlingen dit realiseren.

Concluderend kunnen we stellen dat beide methodes deels andere manieren voorstaan hoe leerlingen zich kunnen verplaatsen in historische personen. Dit leidt tot deels verschillende leeruitkomsten. Voor leraren is het van belang om zich dat te realiseren en om daar bewust keuzes in te maken. Leraren kunnen werken aan het creëren van een persoonlijke connectie tussen de leerling en een historische persoon, maar hopelijk gaat de les verder dan dat. Als leerlingen worden uitgedaagd om verder te denken dan hun eigen verbeelding of hedendaagse denkbeelden, kunnen ze zich



Afbeelding bij HPT-opdracht over soldaat in loopgraaf (Uit: Blink Wereld, 7-8 B, 1, Fantastische families, les 1)



daadwerkelijk verdiepen in de perspectieven van historische personen. Op die manier kan het oefenen van HPT, en het reflecteren op verschillende perspectieven, een belangrijke bijdrage vormen aan het halen van de burgerschapsdoelen.

LITERATUUR

Levstik, L.S., & Barton, K.C. (2022). *Doing History: Investigating with Children in Elementary and Middle Schools* (6th ed.).

Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003179658>

Seixas, P. (2017). A model of historical thinking. *Educational Philosophy and Theory*, 49(6), 593-605.

<https://doi.org/10.1080/00131857.2015.1101363>

SLO (2025). Kerndoelen primair onderwijs.

<https://www.slo.nl/publicaties/@25212/kerndoelen-primair-onderwijs/>

Van der Ploeg, B. (2023). Het innemen van historische perspectieven als burgerschapsvaardigheid. *Veerkracht*, 20 (1) 4-5. <https://www.kpz.nl/publicaties/veerkracht-20-1/>

Van der Ploeg, B., Huijgen, T., Duarte, J., Jongstra, W. and van Veen, K. (2026). Historical perspective taking in primary school history textbooks. *History Education Research Journal*, 23(1), 12. <https://doi.org/10.14324/HERJ.23.1.12>

OVER DE AUTEUR

Bertjaap van der Ploeg is als docent-onderzoeker verbonden aan Hogeschool KPZ en als promovendus aan de Rijksuniversiteit Groningen.

LESSON STUDY

In september 2026 begint een leraar-professionalisering over Geschiedenis & Burgerschap. Aanmelden kan nog. Meer info: www.kpz.nl/activiteiten/lesson-study-geschiedenis-burgerschap/

HET SCHOOLBORD ALS DENKRUIMTE

In veel klaslokalen is het bord veranderd van een plek waar denken zichtbaar ontstaat, naar een scherm waarop kant-en-klare werkbladen en antwoorden worden getoond. Een prachtige PowerPoint, YouTube filmpjes en instructies door een digitale leraar; het is tegenwoordig allemaal mogelijk. Lekker efficiënt, overzichtelijk en tijdbesparend. Maar ergens in die efficiëntie zijn we iets fundamenteels verloren: het zicht op het denkproces. Wie goed kijkt, ziet dat leerlingen steeds minder ervaren hoe een redenering tot stand komt. Ze zien het eindproduct, maar niet de weg ernaartoe. En precies in die weg zit het leren.

Op de basisscholen waar studenten van Hogeschool KPZ stagelopen, is dit beeld herkenbaar. In veel lokalen hangen whiteboards naast het digibord. Ze zijn er wel, maar worden helaas opvallend weinig benut. In de praktijk functioneren ze vaak als veredelde prikborden: gevuld met posters, afspraken, dagplanning, etc. Zelden als actieve denkruimte. Dat is een gemiste kans. Juist daar ligt ruimte om het denken zichtbaar te maken, los van een strak vormgegeven digitale les.

Een ander herkenbaar voorbeeld is het projecteren van methodebladen. De intentie is begrijpelijk: samen kijken, samen voor- en nabespreken. Maar de vorm werkt vaak tegen. De ruimte om ertussen te schrijven is beperkt. Aantekeningen worden er snel tussen geplaatst, pijlen kruisen elkaar en het overzicht ontbreekt. Wat bedoeld is als ondersteuning, wordt al snel visuele ruis. Het bord verliest zijn kracht als visueel leermiddel van denken.

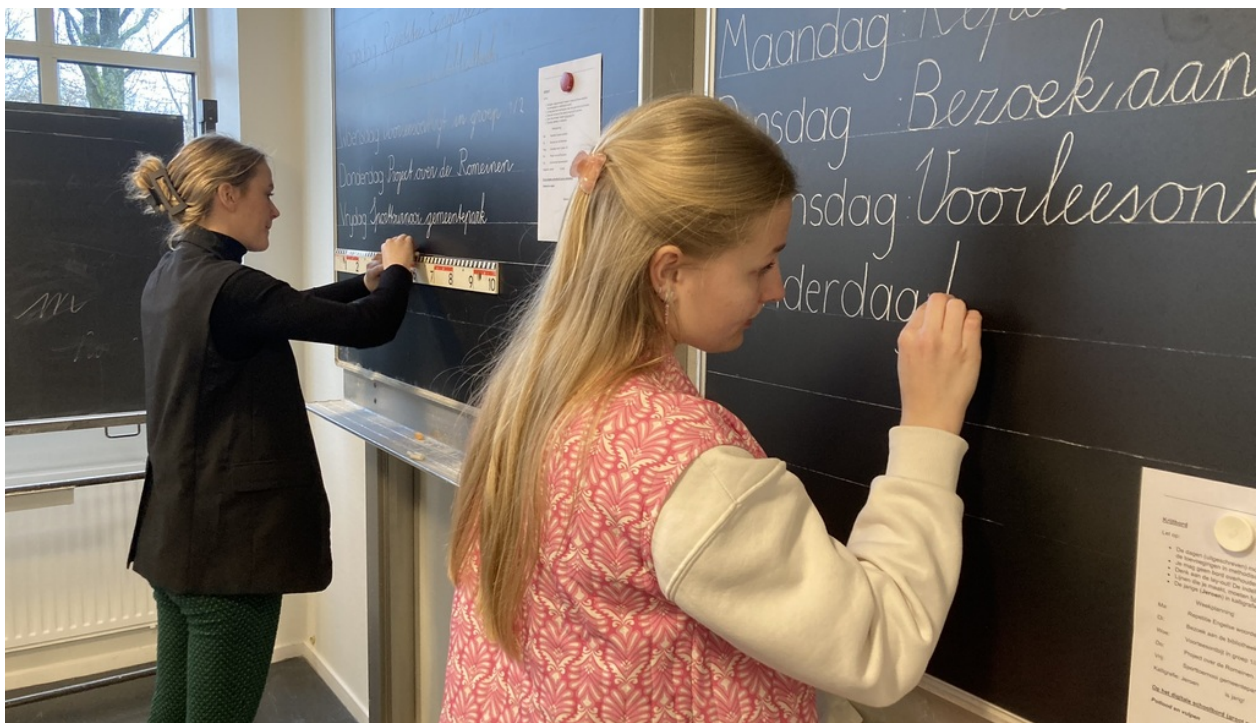


VAN SCHRIJVEN NAAR INVULLEN

Die ontwikkeling zet zich voort in het werk van leerlingen. Veel opdrachten bestaan uit invuloefeningen; een woord invullen, een hokje aankruisen, een kort antwoord geven. Bij spelling volstaat het vaak om een dicteewoord correct te noteren. Maar zinnen? Die verdwijnen steeds vaker naar de achtergrond. Ze oefenen zo geen syntactische structuren meer en dit zal zeker invloed hebben op de kwaliteit van hun spelling en zinsbouw.

En juist daar wringt het.

Taal ontwikkelt zich niet in losse woorden, maar in zinnen. Denken ontwikkelt zich niet in vakjes, maar in samenhang. Leerlingen die nauwelijks nog volledige zinnen schrijven, oefenen minder met zinsbouw, formulering en redenering. Ze leren antwoorden herkennen, maar minder vaak om ze zelf op te bouwen. Laten we ons bewust zijn van deze nadelen van de 'invuldidactiek' en ze alleen selectief en bewust inzetten.



ZICHTBAAR DENKEN VRAAGT OM VERTRAGING

Het zichtbaar maken van denken vraagt om iets anders. Om vertraging. Om ruimte. Om de durf niet alles vooraf dicht te timmeren. In te springen op wat eruit de groep komt in plaats van een vaste volgorde van slides. Gebruik het bord als brainstorm, maak een woordrij, een woordweb, schrijf een som uit, etc. Leerlingen zien dan niet alleen het antwoord, maar ook hoe je daaraan komt. Dat ondersteunt ook de executieve functies als plannen, structureren, ordenen, controleren.

Wanneer een leraar hardop denkt en tegelijkertijd schrijft, gebeurt er iets wezenlijks anders. Leerlingen raken betrokken, denken mee. Twijfels worden zichtbaar, keuzes worden benoemd. Fouten krijgen een plek en worden hersteld. Leerlingen zien niet alleen wat juist is, maar ook waarom iets juist is of waarom niet.

Waar een som of zin vroeger zichtbaar groeide onder de hand van de leraar, of waar een inventarisatie voor een nieuw thema door de leraar samen met leerlingen gecategoriseerd werd op het bord, verschijnt nu vaak in één klik het juiste antwoord of een bijbehorend stappenplan. Dat lijkt tijds winst, maar het betekent ook dat denkstappen uit het beeld verdwijnen. Leerlingen krijgen minder gelegenheid om te zien hoe keuzes tot stand komen, hoe fouten ontstaan en hoe je die herstelt.

Laat leerlingen ook vaker meeschrijven; we weten immers dat schrijven met de hand veel beter beklift. Bij een PowerPoint wordt zelden geschreven. Ook onze KPZ-studenten schrijven alleen mee als docenten zelf op het bord schrijven. Wel zo handig om al in het basisonderwijs aantekeningen te leren maken. En daar ligt een directe verbinding met handschriftonderwijs.

DE ROL VAN HANDSCHRIFT: GEEN BIJZAAK, MAAR VOORWAARDE

Binnen Hogeschool KPZ staat deze vaardigheid nadrukkelijk op de agenda. Waar handschrift op sommige pabo's naar de achtergrond verdwijnt en de 'ouderwetse' schoolborden verdwijnen vanwege nieuwbouw, wordt op KPZ bewust gewerkt aan de eigen schriftvaardigheid van studenten. Niet als doel op zich, maar als middel. Een belangrijk leermiddel ten dienste van andere vakken en (executieve) vaardigheden. Het schrijven van de leraar op het (analoge, maar ook digitale) schoolbord maakt denken zichtbaar. Het maakt taal tastbaar. Het vertraagt precies daar waar vertraging nodig is om tot begrip te komen. De meerwaarde van het analoge is de kracht dat je het kan laten staan. Dat het minder vluchtig is en het geschrevene rustiger en prettiger oogt dan op het digitale schoolbord. Sommigen noemen dit de kracht van slow teaching: dit betekent niet 'traag', maar 'bewust vertraagd'.

Je hebt dan meer tijd voor het formuleren, hardop verwoorden, overschrijven, verbeteren en reflecteren. Het stimuleert de aandacht, vergroot de betrokkenheid, het geheugen en bevordert de taalontwikkeling.

IN EEN CULTUUR VAN SNELHEID EN DIGITALISERING IS VERTRAGING JUIST COGNITIEVE VERRIJKING

Maar in de praktijk blijkt dat de vaardigheid om dit goed toe te kunnen passen, niet vanzelfsprekend is. Studenten geven regelmatig aan dat zij het spannend vinden om bijvoorbeeld een woordrij op het bord te schrijven en te laten staan. De angst om fouten te maken of dat het lelijk is, speelt daarin een belangrijke rol. Dan schamen ze zich letterlijk. Vaak gaat het te langzaam en zijn ze bang dat ze geen controle meer hebben over de klas. Dat geeft onzekerheid.

Voltijdstudenten van tegenwoordig zijn opgegroeid in het digitale tijdperk. De aandacht voor een goed persoonlijk handschrift is bij een groot aantal studenten verdwenen vanwege de digitale alternatieven. Velen zijn verbaasd dat er op KPZ geoefend wordt aan een goed persoonlijk lerarenhandschrift. Ze ontdekken tijdens de lessen vaak tot hun verrassing, dat je schrijven op het bord ook kunt leren en dat het verticaal schrijven heel anders is dan het horizontaal schrijven op papier, dat het een andere techniek is. De letterkennis is wel hetzelfde, maar als de techniek niet kloppend is bij het materiaal waarmee en waarop je schrijft, blijf je vaak richting- en grootteverschillen houden en snap je vaak niet hoe dat komt. Dan zit het wel mooi in je hoofd, maar komt het toch lelijk op het bord.

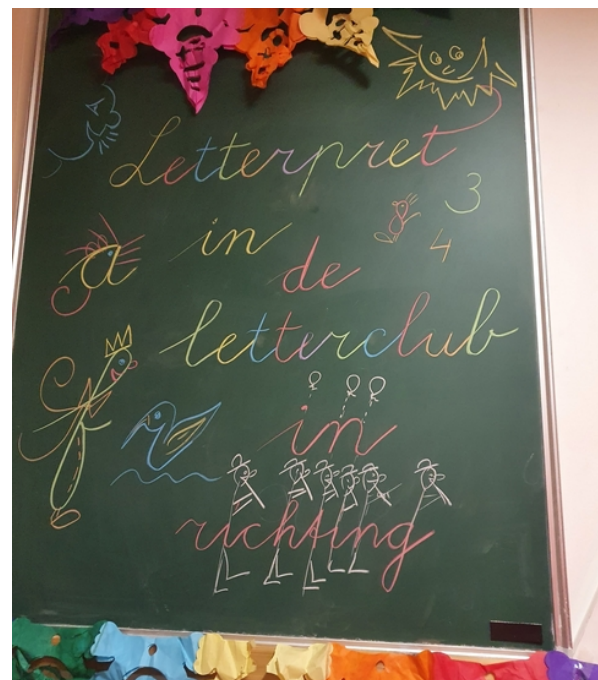
- Schrijf nooit voor je gezicht, maar altijd naast je en kantel je rechte pols iets naar buiten toe;
- Houd je schrijfmateriaal iets anders vast en zorg dat je een eerder geschreven woord in je blikveld blijft houden zodat je dezelfde grootte hanteert;
- Loop mee i.p.v. dat je arm 'wegloopt', anders daalt je regellijn.

Met een paar gerichte tips (zie kader) kun je dit voorkomen. Tips die niet vanzelfsprekend zijn, maar die je eerst moet leren toepassen, die wat oefening vragen voor je ze automatiseert en er profijt van hebt. Wie die vaardigheid niet ontwikkelt, zal het bord minder snel gebruiken als denkruimte. Zo ontstaat een vicieuze cirkel: wat niet beheerst wordt, wordt vermeden. En wat vermeden wordt, verdwijnt uit het onderwijs.

SAMEN OPLEIDEN VRAAGT OM ZICHTBAAR VOORBEELDGEDRAG

Juist daarom is het van belang dat basisscholen en opleidingen hierin samen optrekken. Studenten leren niet alleen over het weten van het belang, maar ook door zelf te oefenen en wat zij concreet zien van de mentor in de stageklas. Wanneer het bord fungeert als denkruimte, nemen studenten dat over; blijft het echter beperkt tot een projectiescherm, dan nemen zij die passieve houding ook over en verdwijnt die denkruimte.

Realiseer je ook dat leerlingen vanaf groep 5 nauwelijks geschreven voorbeelden zien als de leraar weinig op het bord schrijft. Leerlingen kunnen zich nergens meer aan spiegelen. Geschreven letters, maar ook woorden zien ontstaan, activeren direct de spiegelneuronen van leerlingen.





Denk maar aan het leren van het lettertraject van een simpele letter 'e'. Waar start je? Regelmatig zien wij dat deze letter (maar ook andere letters of getallen) op een verkeerde plek gestart wordt. Doe het zelf voor, verwoordt het lettertraject en bespreek dit met kinderen en doe dit niet alleen met een digitaal filmpje. Laat het niet alleen bij het vak 'handschrift' zien, maar ook bij andere vakken. Bijvoorbeeld bij het leren van de spelling van het woord 'onmiddellijk'. Als je dit opschrijft en de specifieke kenmerken benoemt, onderstreept en van een kleurtje voorziet en laat staan, bekijft dit beter dan dat je dit vluchtig digitaal voorbij laat komen via het digibord of laat swipen als herkenning op een tablet.

HANDSCHRIFT ALS ONDERDEEL BINNEN HET LEERGEBIED NEDERLANDS

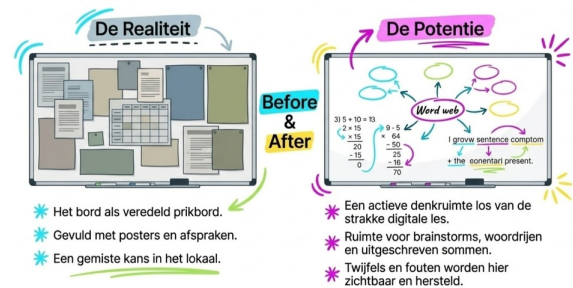
In de nieuwe kerndoelen van het SLO en de kennisbasis pabo's heeft handschrift een hernieuwde plek gekregen binnen het leergebied Nederlands. Dit heeft er op Hogeschool KPZ toe geleid dat 'Handschrift' in het nieuwe curriculum een geïntegreerde plek heeft gekregen binnen taal, de verschillende beroepstaken en daarmee andere vakgebieden. Daar zijn wij als vakgebied handschrift en KPZ erg blij mee. Handschrift blijft een vak ter ondersteuning van andere vakken en vaardigheden. Maar voordat je het kunt toepassen moet je het eerst zelf geleerd en geautomatiseerd hebben.

REFLECTIEVRAAG VOOR HET TEAM

Wil je als team terug naar het bord als denkrimte? Misschien vraagt deze ontwikkeling om een frisse blik:

Niet: hoe maken we lessen nog efficiënter?
Maar: hoe maken we denken weer zichtbaar?

Red het Whiteboard: Van Prikbord naar Denkrimte



Dat kan klein beginnen, juist door bij het bord af en toe te vertragen. Want wie het denken versnelt, verliest diepgang. En wie het denken zichtbaar maakt, geeft leerlingen houvast. Het bord is één van de krachtigste instrumenten die we hebben om leren zichtbaar te maken.

LITERATUUR

- Kooijman, E., (2025). *Schriftonderwijs: Een visie op de kern van het vak (versie 6)*. Cantal. <https://cantal.nl/assets/uploads/2025/06/Visiestuk-versie-6-definitief-22apr25-LR.pdf>
- Overvelde, A., & Nijhuis-van der Sanden, R., (2020). *Aan de slag met handschriftonderwijs*. Boom Uitgevers.
- Schmeier, M. (2020). *Bordwerk en aantekeningen: Slowteaching in de 21e eeuw*. Pica.
- Turlings, F. & Kusters, S. (2024). *Effectief handschriftonderwijs op de basisschool (2e druk)*. Pica.
- Van der Meulen, M., & Hesemans, L. (2020). *Tussen taal en teken. Handschriftonderwijs in de 21e eeuw*. Noordhoff. <https://www.slo.nl/thema/meer/actualisatie-kerndoelen-examenprogramma/actualisatie-kerndoelen-definitieve-conceptkerndoelen-nederlands/>

OVER DE AUTEURS

Drs. Sabine van Everdingen is docent handschriftontwikkeling en schrifteducatie op Hogeschool KPZ. Daarnaast is zij opleider Handschriftonderwijs en schrifteducatie aan Hogeschool IPABO. Zij is lid van het landelijk Platform Handschriftontwikkeling, het netwerk handschriftdocenten en medeauteur van onder andere Handiger Handschrift, Aan de slag met handschriftonderwijs, Schrijven kun je leren.

Jorne Luten is docent handschriftontwikkeling en schrifteducatie op Hogeschool KPZ. Daarnaast is hij basisschoolleraar in groep 1,2 en 3 en lid van het landelijk Platform Handschriftontwikkeling, het netwerk handschriftdocenten en SchrijvenNL. In hun werk richten zij zich op verbinding leggen tussen handschrift, taalontwikkeling en leren leren in het basisonderwijs.

KRACHTIGE EN DUISTERE BEELDROMAN: DUIZEND VADEM

Begin dit jaar is de beeldroman *Duizend Vadem* door Benny Lindelauf en Moos Boeke uitgekomen. *Duizend Vadem* is een bewerking van het verhaal 'Duizend Vadem' uit het boek *Hele verhalen voor een halve soldaat* geschreven door Benny Lindelauf, de winnaar van de Woutertje Pieterse Prijs in 2021. De verhalen uit deze raamvertelling zijn fantastisch. Ik was dan ook zeer benieuwd in hoeverre de krachtige beelden die ontstaan bij het lezen over zouden komen in een bewerking; zou de tekenaar het ontbreken van een hele tekst kunnen opvangen in beelden?

Het verhaal gaat over twee broers, Warre, de jongste, en Bor, de oudste. Ze wonen samen aan de rand van een groot meer dat *Duizend Vadem* wordt genoemd. Het meer is zo diep dat, wanneer je een baby in het water gooit, hij een oude man is wanneer hij op de bodem komt. Het is een duister meer met troebel water. Het verhaal gaat dat er vroeger een vrouw was verdronken in het meer waarna er een vloek rustte op de bewoners. Bor wil dat Warre niet in de buurt komt van het meer, hij wil Warre beschermen voor de gevaren van het meer. Wanneer Warre tijdens een strenge winter gewond raakt, moet Bor zo snel mogelijk hulp zoeken en daarvoor is de snelste route over het bevroren meer.

Qua inhoud is het originele verhaal en de beeldroman zo goed als gelijk. Het grote verschil is dat in de beeldroman het verhaal een duidelijker, meer afgerond einde heeft. Het originele verhaal maakt deel uit van een raamvertelling waar die afronding minder essentieel lijkt te zijn. Daarnaast reist Warre in de beeldroman op Grote Eland en in het originele verhaal met een slee getrokken door de honden Grimm.



Verder is het qua taal praktisch gelijk, alleen staat er een heel stuk minder tekst in de beeldroman. Als voorbeeld hieronder het moment dat ze door het ijs zakken.

Origineel:

'Duizend Vadem brak zonder waarschuwing. De voorste Grimm zakte ineens weg in de sneeuw. Hij verdween met een luid gekraak en dook weer op in het pikzwarte water. Warre hoorde hem hoog janken en vergeefs proberen op het ijs te krabbelen. Nog meer krakend ijs. Nu achter hem. De slee zakte scheef. Warre viel, kwam hard neer. De lantaarn glipte uit zijn hand het wak in. Het ijskoude water klotste hongerig over de rand. Zijn jas werd nat. Zijn broek. De koud drong als vlijmscherpe naalden in zijn lichaam.' (p. 71)

De tekst uit de beeldroman:

'Het ijs brak zonder één enkele waarschuwing. De lantaarn glipte uit Warres handen en zonk. Koud was het water, zo koud. Als vlijmscherpe naalden.'

Op de beelden bij de tekst zien we grote, scherpe punten ijs en de eland met de broers op een zwarte achtergrond. Op de pagina met de laatste twee zinnen zien we een figuur naar beneden zinken.

GRAPHIC NOVEL

De waarde van de beeldroman, of 'graphic novel', lijkt steeds meer gezien te worden. Uit masteronderzoek van Merlijn Draisma blijkt dat beeldromans een gunstig effect hebben op de leesattitude en het verwerven van literaire competenties. Voor jongeren kan het een opstap zijn naar het lezen van complexere literaire boeken en kan het een verbinding zijn tussen leesplezier en lezen voor school.

Deze waarde lijkt wat meer door te sijpelen in Nederland op de gehele pagina land en beeldromans lijken in opkomst te zijn. In de Verenigde Staten wordt de graphic novel in een adem genoemd met het genre young adult, het lijkt daar logisch bij elkaar te passen of inwisselbaar te zijn. In Nederland zie ik als beeldroman vaker bewerkingen van romans, denk aan het fantastische *Lord of the Flies* getekend door de Nederlandse Aimée de Jongh. Sowieso is Aimée de Jongh een naam om in de gaten te houden, internationaal is ze zeer bekend. De onlangs overleden Dick Matena heeft erg veel Nederlandse romans verstript. Deze bewerkingen blijven dicht bij het originele werk en lijken meer op de traditionele strip met vaak vakjes en tekstballonnen. Heel anders dan *Duizend Vadem* waar we op een hele pagina grote beelden zien met één of twee zinnen.

DUISTER Afstudeerwerk

Voor Moos Boeke is dit het eerste boek en het is zijn afstudeerwerk van Artez in Zwolle. Hij zegt zelf dat *Duizend Vadem* een verhaal is over winter, storm, kou en donkerte en over hoop in die donkerte. Op die elementen heeft hij zijn techniek aangepast. Hij gebruikte conté en houtskool voor de guurte en wit potlood voor de hoop die als motief door het boek loopt. Meer concreet zien we conté voor het meer, dat geeft de diepte aan, houtskool voor de mistige nacht en potlood voor de gure wind. Deze grijze, zwarte, donkere kleuren brengen heel mooi de grimmige sfeer van het meer en de omgeving tot leven. Aan het begin van het boek, op de momenten die zich rond het huis afspelen, zien we met name wit. Wanneer het verhaal zich afspeelt rondom of op het meer of wanneer het over het meer gaat, zien we vooral zwarte en donkergrijze pagina's. Op een gegeven moment lijkt het personage in een

droomwereld, die beelden zijn weergegeven als doorslagen (wanneer het potlood doordrukt op een ander papier). Dus letterlijk en figuurlijk een parallele wereld.

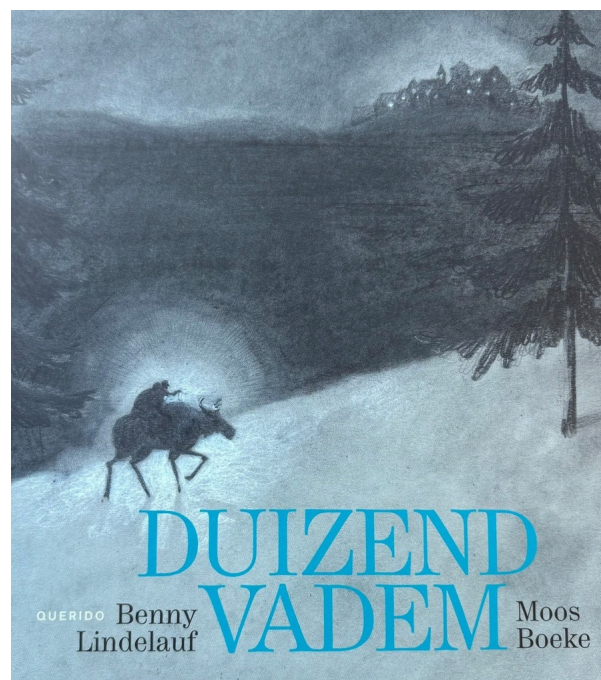
Ik vind het een ongelooflijk krachtig werk. De beelden geven een nieuwe dimensie aan het oorspronkelijke verhaal. Het verhaal was al duister in Hele verhalen voor een halve soldaat, maar in *Duizend Vadem* krijgt die een nieuwe en diepere laag. Daarnaast zijn de gevoelens van de figuren krachtig neergezet in de beelden waardoor deze emoties hard binnenkomen bij de lezer. Tegelijkertijd vraagt het wat van de lezer: je kan niet enkel de tekst lezen en een beetje plaatjes kijken, ook de illustraties moet je zorgvuldig (beeld)lezen en binnen laten komen. Al met al een zeer geslaagde bewerking van een mooi verhaal. Ik zie uit naar nog meer beeldromans van dit duo.

LITERATUUR

Benny Lindelauf en Moos Boeke. *Duizend vadem*.
2026. Uitgeverij Querido.

OVER DE AUTEUR

Boukje Bruins is als hogeschooldocent taal en als onderzoeker bij het Kennis- en Innovatiecentrum verbonden aan Hogeschool KPZ. Ze schrijft recensies over jeugdliteratuur in *Veerkracht*.



STUDENTEN AAN HET WOORD OVER HET LEESPROBLEEM, DE PABO EN DE STUDENT ALS LEESBEVORDERAAR

De dalende leesvaardigheid van kinderen en jongeren houdt het onderwijs al jaren bezig (o.a. Stichting Lezen, z.d.). Leraren moeten niet alleen zelf welwillende en vaardige lezers zijn, maar ook in staat zijn om het lezen onder hun leerlingen te stimuleren (Kieft et al., 2021). Dat geldt ook voor aankomende leraren. In het maatschappelijk discours over het zogenoemde leesprobleem, wordt echter vaker over dan met pabostudenten gesproken. Hoe kijken de studenten zelf naar de afnemende leesmotivatie en leesvaardigheid van opgroeiende kinderen? Welke rol zien zij voor de pabo, en welke verantwoordelijkheid ervaren zij zelf? Met deze inzichten doen we ons voordeel bij de doorontwikkeling van ons pabocurriculum.

Tabel 1 Reacties van derdejaarsstudenten pabo op landelijk discours over leesprobleem (in %)

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
De dalende leesvaardigheid van leerlingen in het basisonderwijs is een serieus probleem.			0.03	0.67	0.30
Het dalende leesplezier van leerlingen in het basisonderwijs is een serieus probleem.			0.01	0.47	0.52
Dat 25 procent van de pabostudenten lezen 'vervelend' vindt, is een serieus probleem.		0.04	0.32	0.50	0.14

Om zicht te krijgen op de percepties van studenten over het leesprobleem in zowel het basisonderwijs als de pabo, is in het najaar van 2024 een korte vragenlijst op papier afgenomen onder onze voltijd pabostudenten bij de start van hun derde studiejaar (n = 72/netto respons: 75%). Deze studenten waren dus ongeveer halverwege hun studie. In de vragenlijst vroegen we hun ook welke rol de opleiding kan spelen in het versterken van leesonderwijs en leesbevordering en hoe ze zichzelf zien als toekomstige leesbevorderaars.

DE STUDENT OVER HET LEESPROBLEEM

De studenten kregen eerst drie stellingen over lezen voorgelegd:

- De dalende leesvaardigheid van leerlingen in het basisonderwijs is een serieus probleem.
- Het dalende leesplezier van leerlingen in het basisonderwijs is een serieus probleem.
- Dat 25 procent van de pabostudenten lezen 'vervelend' vindt, is een serieus probleem.

Per stelling konden ze aangeven in hoeverre ze het eens waren met dit probleem op een schaal van 1 ('helemaal mee oneens') tot 5 ('helemaal mee eens'). Uit de resultaten blijkt dat studenten de eerste twee problemen duidelijk herkennen. Zie Tabel 1.

Alle studenten zijn het er in meer of mindere mate mee eens dat de afnemende leesmotivatie en leesprestaties bij leerlingen een serieus probleem is. Studenten lijken meer verdeeld te zijn over de problematiek van de leesafkeer van een deel van de pabostudenten. Het lijkt er dus op dat studenten het leesprobleem op de basisschool duidelijk zien, maar dat zij dit minder snel herkennen binnen hun eigen opleiding.

PABO: MAAK DE TRANSFER EN ENTHOUSIASMEER STUDENTEN IN DE LES MET VEEL RIJKE BOEKEN

Aan de studenten werd vervolgens gevraagd wat pabo's kunnen doen om bij te dragen aan de verbetering van leesprestaties in het basis-onderwijs? Studenten konden in een open vraag hun ideeën delen. In totaal formuleerden 69 studenten gezamenlijk 121 verschillende antwoorden.

We halen hier door studenten aangedragen ideeën uit. Ten eerste dat pabo's moeten zorgen voor een duidelijke transfer van theorie naar praktijk met concrete lesideeën en stageopdrachten. Daarnaast noemen studenten de didactiek over leesmotivatie-interventies: hoe kun je leerlingen enthousiast maken voor lezen en hen ook ondersteunen in hun groei als lezer. Ook worden boekpromoties op de pabo vaak genoemd met fysiek aanwezige boeken in de lessen en in de mediatheek. Hierbij brengen hogeschool-docenten als rolmodel hun enthousiasme voor gelezen boeken over op studenten; zij integreren deze literatuur in het onderwijs en zij inspireren studenten, zodat ze meer leesplezier ervaren. Ook wordt benadrukt dat pabo's studenten vaker zouden moeten laten lezen en daarbij meer gevarieerde werkvormen rondom boeken zouden moeten inzetten.

DE STUDENT ZIET VOOR ZICHZELF EEN BELANGRIJKE ROL ALS LEESBEVORDERAAR

We vroegen de studenten ook welke rol zij zelf kunnen spelen in het verbeteren van leesprestaties van leerlingen in het basisonderwijs. In totaal formuleerden 69 studenten gezamenlijk 138 verschillende antwoorden.

Uit de resultaten blijkt dat studenten voor zichzelf vooral een belangrijke rol zien weggelegd op het gebied van leesplezier en leesmotivatie. Daarbij benadrukken zij het belang van een brede kennis van jeugdliteratuur en het zelf lezen van kinder- en jeugdboeken. Volgens de studenten stelt dit hen beter in staat om boeken actief te promoten, leerlingen te ondersteunen bij het kiezen van passende boeken en aan te sluiten bij individuele interesses en leesbehoeften. Een student vertelt: 'Ik zou zelf meer boeken kunnen lezen die bij hun leeftijd passen, zo kan ik op een leuke manier de boeken aan de kinderen introduceren'.

	%
'Ik lees zelf graag jeugdliteratuur en ik vind het belangrijk dat leraren jeugdliteratuur lezen.'	39
'Ik lees zelf graag jeugdliteratuur, maar vind het niet belangrijk dat leraren jeugdliteratuur lezen.'	1
'Ik lees zelf niet graag jeugdliteratuur, maar vind het belangrijk dat leraren jeugdliteratuur lezen.'	60
'Ik lees zelf niet graag jeugdliteratuur en vind het niet belangrijk dat leraren jeugdliteratuur lezen.'	0

Tabel 2 Zelfrapportages passende uitspraak derdejaarsstudenten (N= 70)

Daarnaast noemen studenten het belang van modelgedrag in de basisschoolklas. Zij geven aan dat (aankomend) leraren een voorbeeldfunctie vervullen door zelf zichtbaar te lezen tijdens leesmomenten, regelmatig voor te lezen en bewust tijd vrij te maken voor lezen binnen het onderwijs. 'Ik wil het goede voorbeeld geven door zelf ook te lezen en bijvoorbeeld boeken meenemen en vertellen waarom ik er enthousiast over ben', aldus een student.

PABOSTUDENTEN JEUGDLITERATUUR-LIEFHEBBERS? EEN KLEIN DEEL WEL DEGELIJK

Studenten werd ten slotte met een meerkeuzevraag gevraagd aan te geven welk profiel het beste bij hen past, waarbij we onderscheid maakten tussen wel/niet graag jeugdliteratuur lezen en wel/niet belangrijk vinden dat leraren jeugdliteratuur lezen (zie tabel 2). We hebben vier studenten buiten beschouwing gelaten in de analyse van deze vraag, waarvan twee de vraag niet hadden ingevuld en twee studenten de scores 1 en 3 hadden omcirkeld.

De grootste groep studenten (60%) geeft aan zelf niet graag jeugdliteratuur te lezen, terwijl zij het belang van een lezende leraar wél onderschrijven. 39% van de studenten geeft aan wel graag jeugdliteratuur te lezen én het belangrijk te vinden dat leraren lezen. Deze resultaten laten zien dat vrijwel alle studenten het belang erkennen van de leraar als lezend rolmodel. Tegelijkertijd maken de uitkomsten zichtbaar dat er binnen de groep een duidelijk onderscheid bestaat tussen studenten die zichzelf als leesliever van jeugdliteratuur beschouwen en studenten voor wie lezen minder vanzelfsprekend is.

Er werd ook gekeken of deze twee typen studenten verschillend denken over leesproblemen in het basisonderwijs. De groepen zijn vergeleken op alle drie de stellingen over het leesprobleem.

Op alle drie de stellingen scoort de groep leesliefhebbers gemiddeld hoger dan de groep die zelf niet graag leest. Het grootste verschil zien we bij stelling drie. Na een statistische analyse kunnen we vaststellen dat studenten die zelf graag jeugdliteratuur lezen het significant problematischer vinden dat een kwart van de pabostudenten lezen vervelend vindt dan studenten die zelf niet graag jeugdliteratuur lezen.

Verder lijkt uit een eerste analyse dat beide groepen wel ongeveer dezelfde beelden hebben van de opdracht aan de pabo's: studenten veelvuldig inspireren met veel rijke boeken en concrete lesideeën om meteen toe te passen in de stage.

TOT BESLUIT: LEESBEVORDERING IN HET NIEUWE CURRICULUM

Wat leren we van deze inzichten? Dat we vol passie in moeten blijven zetten op leesbevordering onder studenten en daarbij rekening moeten houden met verschillen tussen studenten. In het nieuwe curriculum is er dan ook bewust meer aandacht voor leesbevordering, waarbij ook de lerarenopleiders van de andere vakken dan Nederlands een rol hebben in het benutten van jeugdliteratuur. Uit eerder onderzoek onder lerarenopleiders van Hogeschool KPZ zagen we namelijk dat hier groeikansen lagen (Reiling et al, 2019). Jeugdliteratuur is in het nieuwe curriculum vervlochten in zowat alle beroepstaken, waardoor de transfer naar de praktijk waarschijnlijk beter herkenbaar is voor studenten. Lerarenopleiders werken nu samen aan het opbouwen van repertoirekennis onder studenten. Zo is er bijvoorbeeld een beroepstaak voor eerstejaarsstudenten waarbij zij leren om jeugdliteratuur te benutten bij de wereldoriënterende vakken. Ze leren met rijke jeugdliteraire bronnen actief en doelgericht te werken aan kennisvergroting en hierbij de nieuwsgierigheid van kinderen aan te wakkeren voor én jeugdliteratuur én het vakgebied. Tijdens een beroepstaak in het derde jaar voltijd zullen de studenten bevraagd worden over de jeugdliteratuur die zij tot dat moment op de pabo hebben gelezen en over hoe ze deze boeken hebben ingezet in hun stageklassen en wat zij als opbrengst ervaren. Elementen uit eerdere modules rondom lezen en leesbevordering komen hier samen met als doel bewust leesbevorderingscompetenties te ontwikkelen bij (aankomend) leraren. Zo leren ze het brede palet aan leesbevorderingscompetenties te benutten, onder andere door zelf concrete activiteiten te bedenken en kiezen ze boeken voor beginnende lezers passend bij de kennis en interesses van hun leerlingen.

De inzichten uit de rondvraag over lezen onder pabostudenten laten ons zien dat het noodzakelijk is om bij het maatschappelijk discours over lezen het studentperspectief te blijven betrekken en hierbij ook goed oog te hebben voor de verschillen tussen studenten.

LITERATUUR

Kieft, M., Van Steensel, R. Jongstra, W., & Van den Eijnden, J.

(2021). *Literatuurstudie Leraren als leesbevorderaars*.

Hogeschool KPZ. Geraadpleegd op 27 mei 2026,

van [https://publinova.nl/product/leraren-als-](https://publinova.nl/product/leraren-als-leesbevorderaars)

leesbevorderaars

Reiling, I., Jongstra, W., Pauw, I., & Damoiseaux, V. (2019). *De inzet*

van jeugdliteratuur op de pabo: effectief? Tijdschrift Taal, 9(14), 4-9.

Stichting Lezen. (z.d.). *Leesvaardigheid blijft dalen: Structureel*

beleid is hard nodig. <https://www.lezen.nl/nieuws/>

leesvaardigheid-blijft-dalen-structureel-beleid-is-hard-nodig/

OVER DE AUTEURS

Lotte Mensink is lerarenopleider Nederlands en docent-onderzoeker bij het lectoraat Taal & Ontwikkeling.

Agnes van der Beek is lerarenopleider Nederlands en docent-onderzoeker bij het lectoraat Taal & Ontwikkeling.

Wenckje Jongstra is lector Taal & Ontwikkeling bij Hogeschool KPZ.



KPZnext voor professionals

Je werkt als leraar, pedagogisch professional of leidinggevende in het onderwijs of kindcentrum. Je wil jezelf blijven ontwikkelen, je kennis verbreden, de diepte in om je op bepaalde gebieden te specialiseren. Je wil ook op de hoogte zijn van de laatste ontwikkelingen binnen jouw vakgebied, niet alleen vandaag, maar ook in de toekomst. Voor al deze wensen biedt KPZnext een opleiding op maat. Onze opleidingen kunnen wij ook incompany aanbieden

Breed scala aan ontwikkelingsmogelijkheden

KPZ biedt een breed scala aan opleidingen en trajecten, zowel voor startende leraren op bachelorniveau als voor ervaren leraren en (school)teams.

KPZnext is er voor jou!

KPZnext stimuleert een leven lang ontwikkelen en versterkt professionals in onderwijs, kinderopvang en jeugdhulp, met als doel de optimale ontwikkeling van kinderen en jongeren te bevorderen.

Meer weten?

Wil je meer weten over het volledige opleidingsaanbod van KPZnext? Kijk dan op www.kpz.nl/kpz-next of scan de QR-code.



‘WE DOEN NIKS BIJZONDERS, MAAR EIGENLIJK IS HET BEST BIJZONDER WAT WE DOEN.’

HOE ONDERZOEK WORDT VORMGEGEVEN OP PROF. TITUS BRANDSMA IN HOOGEVEEN

Om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren is onderzoek onmisbaar. Destijds zijn daarom de academische opleidingsscholen opgericht. In het voorjaar van 2022 was het tijd voor vernieuwing: met het profiel Samen Onderzoeken: profilering van onderzoeksscholen, vastgesteld door penvoerders van de samenwerkingsverbanden van Hogeschool KPZ, werd de academische opleidingsschool de onderzoeksschool. ‘Good practices’ van deze scholen kunnen andere scholen inspireren en ondersteunen. In dit artikel geven directeur Miranda de Vent en onderzoekscoördinator Melissa Noordenbos van basisschool Prof. Titus Brandsma in Hoogenveen samen met instituutsonderzoeksbegeleider (iob’er) Bertjaap van der Ploeg van Hogeschool KPZ ons een inkijkje in hoe zij het onderzoek op hun school vormgeven.

‘De Prof. Titus Brandsma is al meer dan tien jaar onderzoeksschool,’ vertelt directeur Miranda de Vent. ‘Inmiddels betekent dat dat de rollen duidelijk verdeeld zijn, iedereen zijn eigen vaste taken heeft en we een vaste manier van werken hebben.’

Melissa Noordenbos is leraar in groep 7 en daarnaast sinds vorig schooljaar onderzoekscoördinator op de Titus Brandsma. Zij trok in het begin op met een collega die voor haar de onderzoekscoördinator was.



Melissa: ‘Ik vind het heel prettig werken zo. Ik weet inmiddels een beetje hoe het gaat. Vorig jaar liep ik tegen bepaalde dingen aan en die kan ik dit jaar weer anders doen. Miranda zegt ook wel eens: ‘Denk je daaraan?’ of ‘Je zou het zo kunnen doen’, maar ook ‘Dit duurt te lang voor deze vergadering. Dat is niet zo handig’ en dan lassen we daar meer tijd voor in. Miranda kent de school, het team en het onderzoek heel goed. Dat is heel fijn.’ Melissa is om de week een dag vrij geroosterd om de Leraar in opleiding (LIO) te begeleiden.

Miranda: ‘Als ik merk dat het niet lekker loopt, of dat Melissa of de student dat aangeeft, stap ik iets meer op de voorgrond.’ Ze ziet zichzelf meer als een verbinder. ‘Ik vind het leuk om met iemand goed contact te hebben, bijvoorbeeld met de LIO. Ik zie de LIO echt als volwaardige collega.’ Laagdrempeligheid vindt ze hierin belangrijk.

Bertjaap van der Ploeg is instituutsonderzoeks-begeleider en ondersteunt vanuit Hogeschool KPZ de onderzoeksschool. 'Op sommige scholen ligt het onderzoek echt bij één persoon, maar hier wordt het gedragen door meerdere personen. Miranda is hierin de stabiele factor op de achtergrond, maar wanneer nodig ook meer op de voorgrond. Hierdoor waarborg je de continuïteit.'

BETROKKENHEID VAN HET TEAM

Het nieuwe onderwerp voor onderzoek is dit jaar 'Taalrijk!'. Melissa vertelt hoe ze tot het nieuw onderwerp voor het onderzoek komen: 'Tijdens de eerste vergadering kijken we als team aan de hand van het beleidsplan wat het onderwerp van de komende vier jaar wordt. Vervolgens gaan Miranda, de student en ik samen kijken hoe de student input gaat vragen aan het team. Wat is het meest urgent? Waar willen zij het eerst mee bezig? Op basis daarvan wordt een onderwerp voor het betreffende schooljaar gekozen. We kijken ook naar eerder onderzoek. Dat is online beschikbaar voor de studenten.'

Ook gedurende het onderzoek blijft het team betrokken. 'De LIO-student en Melissa zijn degenen die het team blijven betrekken,' vertelt Miranda. 'Dat kan heel kort, bijvoorbeeld door te vertellen waar het onderzoek over gaat en collega's te vragen om te helpen met het zoeken naar literatuur. Daar wordt positief op gereageerd. Collega's gaan op zoek en sturen van alles door. Soms is het meedenken, maar soms ook meedoen.'



Die betrokkenheid ziet Melissa ook op andere manieren: 'Tijdens de kennismaking in januari met LIO's voor volgend jaar op Hogeschool KPZ liet ik de map met onderzoeken van onze school zien. Een oud-LIO-student heeft ook een boek gemaakt voor nieuwe LIO-studenten, om te laten zien wat er kan met het onderzoek. Er staan voorbeeldlessen in die je kunt gebruiken. Als je denkt 'Hoe doe ik dat ook alweer?', kun je het boek erbij pakken en de toelichting lezen.'

Het boek is bekostigd door het ontwikkelbudget dat Miranda vrijmaakt. 'Dat is er altijd. Ook de LIO-student mag daar aanspraak op maken, bijvoorbeeld voor de aanschaf van boeken of een cursus. Als het maar ten goede komt aan het onderzoek. Het geld kan ook als facilitering voor onderzoek gebruikt worden.'

PROFESSIELE LEERGEMEENSCHAP

Op de Prof. Titus Brandsma wordt gewerkt met Professionele Leergemeenschappen (PLG's). 'We hebben bijvoorbeeld een PLG over de sociaal-emotionele ontwikkeling, maar ook voor taal en rekenen. Ook daar zie je de onderzoekende houding van het team terug,' vertelt Melissa.

'Het team is verantwoordelijk: het team stelt vast wat de vraag is en waar we naartoe willen. Met dat thema gaan we dan een jaar of langer aan de slag,' vult Miranda aan. Een voorbeeld van een mogelijk thema binnen een PLG is een nieuwe sociaal-emotionele ontwikkelingsmethode. In de teamkamer hangt een whiteboard waar updates staan. Zo houden de leden van de PLG's de rest van het team op de hoogte.

Inmiddels werkt de Prof. Titus Brandsma volgens een vast stramien; ze doorlopen elk jaar op ongeveer dezelfde momenten dezelfde stappen in het onderzoek, maar soms werkt dat niet. 'Dan moeten we iets eerder of iets later wat doen of nog even bij elkaar komen. Dat kan, omdat onze school niet heel groot, maar ook niet heel klein is. Er zijn korte lijntjes binnen het team. Dat maakt het makkelijk om te schakelen,' vertelt Miranda. Bertjaap beaamt dit: 'Als ik op school ben voor gesprekken met de LIO of Melissa, dan loop ik ook altijd even binnen bij Miranda. Dat snelle schakelen en de betrokkenheid van Miranda bij het onderwerp maakt het wel doen van onderzoek wel makkelijker.'

VERANDERENDE DOELGROEP

Bertjaap is al tien jaar betrokken bij de prof. Titus Brandsma. Hij heeft vooral contact met Miranda, Melissa en de student. De ene keer één op één, de andere keer met z'n vieren. 'Ik zie mijn rol als vragensteller. Ik ben niet iemand die zegt 'we gaan die kant op', want het is de school die het zelf moet doen. Ik praat met Miranda, Melissa, de student en andere collega's. Ik ben bij de eindpresentatie en aan het begin als er vragen worden opgehaald.' Het helpt Bertjaap dat hij al langer betrokken is bij dezelfde school. 'Ik ken de school, heb er gevoel bij. Ik zie dat de school bewuster aansluit bij de doelgroep, ook in het onderwerp, met het onderzoek. Dat ze aansluiten bij wat de school precies nodig heeft.'

Met de doelgroep doelt Bertjaap op de groeiende groep NT2-leerlingen op school. 'We merkten dat de taalmethode niet helemaal aansloot. Dan ga je vragen stellen. Wat missen we? Wat willen we graag? Nadenken over hoe we het onderwijs anders in kunnen richten omdat de behoefte anders is geworden,' vertelt Melissa.

Miranda vult aan: 'Er is grotere diversiteit in de school, meer niveaus per klas: we hebben data verzameld en daar sloten we bij de themakeuze op aan. Daar kwam Taalrijk uit voort: het was niet meer dan logisch als onderzoeksthema. Nu we dat thema hebben afgerond, richten we ons op digitale geletterdheid. Hoe we dat precies vorm gaan geven moeten we nog met het team bespreken. Het moet geïntegreerd worden. Het komt bijvoorbeeld ook terug in ons schoolplan. Je hebt niet een apart schoolplan en daarnaast het onderzoek'. 'Aansluiten bij het schoolplan is essentieel,' beaamt Bertjaap. 'Het onderzoek staat niet los van waar de school mee bezig is, maar hangt juist samen met de kern van het handelen van de school.'

BORGING

In hoeverre het ontwerp van de student op lange termijn gebruikt wordt, is deels afhankelijk van het ontwerp en de doelgroep. Melissa: 'We proberen het wel te noemen en onder de aandacht te brengen, zodat het niet in de la verdwijnt.'

Miranda vertelt over een ontwerp van jaren geleden dat nog steeds gebruikt wordt: de weektaak. Deze is destijds ontwikkeld in het kader van het onderzoek naar eigenaarschap. Ze is ook realistisch. 'Maar niet alles is nog steeds bruikbaar. Ooit heeft een student een mapje gemaakt met uitleg over hoe je een Kahoot-quiz maakt. Je kunt niet altijd alles heel goed borgen. Als je al zo lang onderzoeksschool bent, zijn er nieuwe inzichten waar je wat mee wil.

Maar dat is ook goed.'

De borging zit hem volgens Bertjaap niet alleen in de producten. 'Ik denk dat een groot deel van de kwaliteit zit in de mensen die het ontwikkeld hebben. Het gaat ook vooral over ontwikkelingen in het team, los van de fysieke producten.'

TROTS

Daar zijn ze dan ook het meest trots op: Het team. Melissa: 'Ik werk hier nu voor het derde jaar. Ik had geen ervaring met een onderzoeksschool, maar ik merk aan het team dat dit dagelijkse kost is voor hen. Ze stralen uit: 'zo doen wij dat hier'. Als Miranda er niet is, is er altijd wel een andere collega die mij kon helpen. Dat is ook prettig voor de student. Het hele team kent deze manier van werken en kan hulp bieden waar nodig'. Miranda en Bertjaap sluiten zich daarbij aan. Bertjaap: 'We hebben hetzelfde beeld. De school mag trots zijn op de zichtbare opbrengsten. Je kunt zien wat we vorig jaar deden, wat we drie jaar geleden deden en dat het doorwerkt naar de lespraktijk van de kinderen.' Melissa sluit af: 'De kinderen weten ook niet beter, net als het team. Het is ook voor hen heel normaal om zo te werken. We doen niks bijzonders, maar eigenlijk is het best bijzonder wat we doen.'

OVER DE AUTEURS

Shirine Bousaid is onderzoeker bij het associate lectoraat Interprofessioneel samenwerken voor kansrijke ontwikkeling. Daarnaast is zij docent bij de voltijdopleiding Leraar Basisonderwijs en ad-opleiding Pedagogisch Educatief Professional (ad PEP) op Hogeschool KPZ. Ze is onder meer betrokken bij de professionalisering van de onderzoekscoördinatoren.

Emma Nitert is onderzoeker bij het associate lectoraat Interprofessioneel samenwerken voor kansrijke ontwikkeling. Daarnaast is zij docent bij de ad-opleiding Pedagogisch Educatief Professional (ad PEP) op Hogeschool KPZ. Ze is als coördinator betrokken bij Samen Onderzoeken en is onder meer aanspreekpunt voor de onderzoeksscoördinatoren en instituutsonderzoeksbegeleiders.

Voor meer informatie over Samen Onderzoeken, het worden van een onderzoeksschool en/of het professionaliseringstraject voor onderzoekscoördinatoren, mail naar samenonderzoeken@kpz.nl

Na de Ad PEP doorstromen naar de pabo?

Wil je na de opleiding ad PEP doorstuderen en je verder ontwikkelen? Dan is de 2+2-route een mooie vervolgstap.

Bij Hogeschool KPZ kun je na het afronden van de ad PEP instromen in het derde jaar van de hbo-bachelor pabo in deeltijd. In twee jaar tijd behaal je vervolgens je bachelordiploma.

- Pabo (deeltijd)
Voor wie wil werken met kinderen en aan de slag wil in het basisonderwijs.

Zo combineer je de ad PEP en je hbo-bachelor in één duidelijke route. Binnen vier jaar heb je twee diploma's op zak, ben je breder opgeleid én klaar voor de volgende stap in je loopbaan.

Scan de QR code voor meer informatie



SCHOOL IN BEELD

THEMATISCH WERKEN OP IKC DE WIEDEN

Op IKC de Wieden wordt thematisch gewerkt. De thema's komen uit het Nederlands Kennis Curriculum (NKC), een curriculum waarin doelen van wereldoriëntatie en burgerschap samenkomen met die van kunst, met name drama. Bij NKC liggen de doelen vast, maar leraren ontwerpen daar zelf lessen bij. Voor de kunstvakken krijgen de leraren daarbij ondersteuning van Hanneke Van Laanen en Gertrude Pieterse, beide opleiders van Hogeschool KPZ. Zij ontwerpen lessen voor Theater (Hanneke) en muziek (Gertrude) in aansluiting op de verschillende inhoudelijke thema's in de school, voeren die in bijzijn van de leraren uit, en leren hun zo die lessen zelf ook vorm te geven.

Op het moment dat de foto's werden gemaakt, speelde het schoolbrede thema 'recht op leven'. Zo'n thema wordt in de verschillende combinatiegroepen onder een andere titel uitgewerkt en verbonden aan een bepaald tijdvak van geschiedenis. In groep 5/6 speelde het subthema 'met recht een keuze' en kreeg Burgers en stoommachines nu aandacht. Gertrude leerde de kinderen een lied aan en leerde hun om het verschil te laten horen tussen langzaam en snel; in groep 3/4 ging het om hard en zacht, wat paste bij het subthema 'wie is de baas?'. Ze leerden ook een echospel, waarbij kinderen in tweetallen reageerden op elkaar.

De leraren zijn ook aanwezig in de groepen vanwege hun pedagogische band; die missen de opleiders bij het 'invliegen in een groep' juist. Deze leraren geven soms aan wat bij welk kind werkt of niet, en doen ook actief mee. De periode wordt afgesloten met een voorstelling voor ouders. Krachtig is ook dat de leraren filmopnames maken: die praktijkvoorbeelden kunnen worden getoond aan de studenten op Hogeschool KPZ. Een mooie vorm van samenwerking!



KPZnext voor professionals

KPZnext
voor professionals

Je werkt als leraar, pedagogisch professional of leidinggevende in het onderwijs of kindcentrum. Je wil jezelf blijven ontwikkelen, je kennis verbreden, de diepte in om je op bepaalde gebieden te specialiseren. Je wil ook op de hoogte zijn van de laatste ontwikkelingen binnen jouw vakgebied, niet alleen vandaag, maar ook in de toekomst. Voor al deze wensen biedt KPZnext een opleiding op maat.

Middenmanagement



Werk je nu als leraar en wil je je ambities verder ontwikkelen op managementniveau? Ontwikkel de basisvaardigheden van het leiderschap. Doe ervaring op met professioneel leiderschap en geef vorm aan jouw visie op leiderschap. Je verbreedt je horizon en leert de taal van management en leiderschap verstaan. Maak kennis met de inhoudelijke en beheersmatige aspecten van het onderwijskundig leiderschap. Leer je collega's te ondersteunen en begeleiden in hun werk.

Start: oktober 2026

Basisbekwaam



Wil je je leidinggevende kwaliteiten (verder) ontwikkelen en deze voortzetten in de praktijk? Ontwikkel je persoonlijk leiderschap. Ontdek praktische vaardigheden om een betekenisvolle leider te worden. Leidinggevendenden hebben een grote impact op de vormgeving van het onderwijs, vanuit visie verzorgen zij een omgeving waar kinderen zich ontwikkelen in een snel veranderende omgeving. Dit vraagt onderzoekende, innovatieve leiders in de brede sector Kind en Educatie die met zelf-en vakkennis, waarde toevoegen aan de organisatie.

Start: september 2026

Vakbekwaam



In het bezit van een diploma Basisbekwaam schoolleider (of vergelijkbare opleiding) en wil je je leidinggevende kwaliteiten verder ontwikkelen? Start met de opleiding Vakbekwaam schoolleider. Ontwikkel vaardigheden om succesvol te functioneren als directeur van een school. Leer om professioneel leiding te geven aan je team. Verhoog je vakbekwaamheid als leidinggevende.

Start: september 2026

Leidinggevende IKC



Wil je je als leidinggevende verder ontwikkelen? Meer dan alleen primair onderwijs. Als leidinggevende van een IKC ben je de schakel tussen onderwijs en opvang. Steeds meer werkt het primair onderwijs samen met lokale en regionale organisaties en de kinderopvang. Hierdoor zijn er veel kindcentra ontstaan. Als leidinggevende vraagt dit om specifieke vaardigheden en kennis van leiderschap. Je kan richting geven aan het kindcentrum en een teams van leraren, pedagogisch medewerkers en specialisten.

Start: september 2026

RUIMTE VOOR (TALIGE) DIVERSITEIT

HOE HET NIEUWE CURRICULUM PEP-STUDENTEN VOORBEREIDT

Dit studiejaar is het vernieuwde curriculum van de associate degree Pedagogisch Educatief Professional (ad PEP) van start gegaan. Hoewel studenten de opleiding al jarenlang positief waarderen, ontstond tegelijkertijd de behoefte om het curriculum te verbeteren. De opleiding draait inmiddels tien jaar; het is belangrijk dat die blijft aansluiten op ontwikkelingen in het werkveld. Bovendien verscheen er een nieuw landelijk opleidingsprofiel (Dijk, 2023), bestond de wens om de doorstroom naar bacheloropleidingen te versterken en waren er kansen om in te spelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Denk hierbij aan thema's als gezond scherm-gebruik, bewegen, de positie van de pedagogisch coach in de kinderopvang en ontwikkelingen rond inclusief onderwijs.

Het vernieuwde curriculum richt zich nadrukkelijk op de pedagogisch professional van nu: iemand die kan samenwerken over sectoren heen, een onderzoekende houding heeft en de ontwikkeling van elk kind kan stimuleren. In dat vernieuwde curriculum krijgt diversiteit een zichtbare plek.

DIVERSITEIT ALS DAGELIJKSE PRAKTIJK

Studenten van de PEP worden opgeleid om te werken met kinderen en jongeren van 0 tot 14 jaar binnen (speciaal) onderwijs, kinderopvang, welzijn en jeugdhulp. In die praktijk ontmoeten zij dagelijks kinderen, ouders en collega's met uiteenlopende achtergronden, ervaringen en perspectieven. Juist daarom is het belangrijk dat toekomstige pedagogisch professionals leren hoe zij ieder kind kunnen zien, waarderen en begeleiden. Dat vraagt niet alleen kennis over ontwikkeling en opvoeding, maar ook bewustzijn van de invloed van taal, cultuur, kansenongelijkheid en eigen aannames.

Studenten stelden steeds meer vragen over het omgaan met diversiteit in de praktijk. Met name rondom meertaligheid voelden studenten zich regelmatig handelingsverlegen. Hoe begeleid je een peuter die thuis een andere taal spreekt dan Nederlands? Hoe voer je gesprekken met ouders die het Nederlands nog aan het leren zijn? En hoe ga je om met verschillende visies binnen een team, bijvoorbeeld over het gebruik van dialect? Deze vragen sluiten aan bij een bredere maatschappelijke ontwikkeling: steeds meer kinderen spreken thuis een andere taal dan het Nederlands (Schmeets & Cornips, 2021). Tegelijkertijd bestaan er in de praktijk nog veel uiteenlopende opvattingen over meertaligheid. Waar de ene organisatie thuistalen actief inzet, wordt dit op andere plekken juist ontmoedigd.

Dit vormde in 2024 de aanleiding voor het aanvragen van een Comenius Teaching Fellowsbeurs. Met deze beurs krijgen professionals in het hoger onderwijs ruimte om onderwijsvernieuwing vorm te geven. Dankzij deze beurs kon tijd worden vrijgemaakt om een module te ontwikkelen rondom talige diversiteit. Tijdens het ontwikkelproces werd echter al snel duidelijk dat taal niet los te zien is van andere diversiteitsaspecten, zoals cultuur en religie. Vanaf volgend studiejaar volgen tweedejaarsstudenten daarom voor het eerst de module DIVERS. Een module over diversiteit in de breedste zin van het woord, met specifieke aandacht voor talige diversiteit.

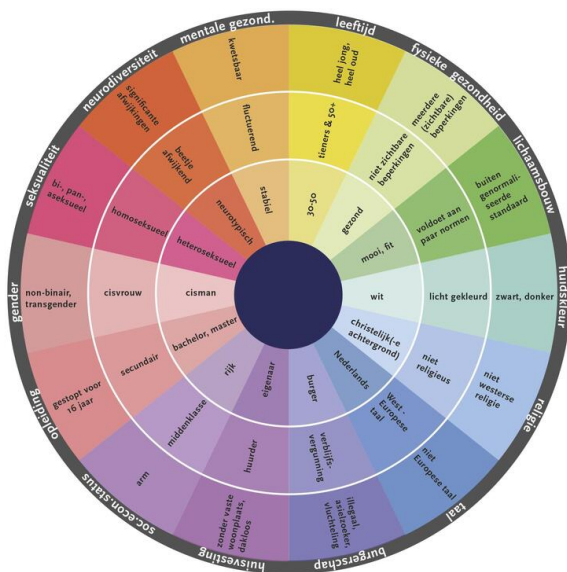
VAN BEWUSTWORDING NAAR HANDELEN

In de module staat niet alleen kennis over diversiteit centraal, maar vooral het ontwikkelproces van de student. Studenten worden uitgedaagd om kritisch naar hun eigen praktijkplek te kijken en naar hun eigen positie.

Een belangrijk uitgangspunt daarbij is de *Wheel of Power* (Repáraz et al, 2024). Dit model helpt studenten nadenken over thema's als privilege, representatie en inclusie. Waar sta jij zelf in het wiel? Welke ervaringen neem jij mee? Welke ouders en kinderen voelen zich thuis op je praktijkplek? Welke kinderen herkennen zichzelf in de materialen, activiteiten en routines?

Vanuit die bewustwording werken studenten aan een verbeterplan rondom diversiteit, passend bij hun praktijkplek. Daarbij kan het gaan om grote vraagstukken, maar juist ook om kleine, betekenisvolle veranderingen in de dagelijkse praktijk. Denk bijvoorbeeld aan een pop met een andere huidskleur in de huishoek, aandacht voor Paarse Vrijdag, inclusieve kinderboeken of bewust nadenken over welke feesten en tradities zichtbaar zijn binnen de organisatie.

Daarnaast doorlopen alle studenten een reflectieroute rondom talige diversiteit. Ze onderzoeken hun eigen taalachtergrond en brengen in kaart welke visie hun praktijkplek heeft op meertaligheid. In hoeverre waardeert de student de eigen meertaligheid? En heeft dat invloed op hoe er wordt gekeken naar verschillende talen bij kinderen? Mag er dialect gesproken worden op de praktijkplaats? Hoe wordt omgegaan met andere thuishalen? Worden tolken ingezet bij oudergesprekken, of vertaalt een familielid mee?



Het identiteitswiel (gebaseerd op powerwheel van Canadian Council for Refugees, uitgewerkt door Van Dalsum). Uit: Repáraz et al. (2024)

Om studenten hierbij houvast te geven, is een competentielijst ontwikkeld rondom drie domeinen: de interactie met kinderen en jongeren, met ouders/verzorgers en met andere professionals. Studenten kunnen zichzelf op deze competenties inschalen en formuleren vervolgens persoonlijke leerdoelen.

VERHALEN ALS INGANG VOOR GESPREK

Een bijzonder onderdeel van de module is het werken met kinder- en jeugdliteratuur waarin (talige) diversiteit een rol speelt. Studenten lezen twee boeken en gaan hierover met elkaar in gesprek. Verhalen helpen studenten om zich te verplaatsen in andere perspectieven, perspectieven die soms ver van hun eigen ervaringen staan.

Studenten lezen één boek gezamenlijk en kiezen daarna nog een tweede boek. Het boek dat iedereen leest, is het tekstloze prentenboek *Home in a lunchbox* van Cherry Mo. Juist doordat er geen woorden in dit boek staan, worden lezers uitgedaagd om zelf betekenis te geven aan wat zij zien. Dit boek stond centraal tijdens een pilot met de huidige tweedejaars studenten. Studenten lazen in duo's het boek en dachten na over een aantal vragen. Wat denkt of voelt het meisje op deze nieuwe plek? Waar zou haar ouder behoefte aan hebben? Welke normen en waarden spelen een rol? En hoe zou jij als professional reageren in deze situatie? De gesprekken die daaruit ontstonden gingen niet alleen over het verhaal, maar ook over de praktijk. Studenten werden zich bewuster van hun eigen aannames en vroegen zich hardop af hoe het meisje uit het boek zich op hun praktijkplaats zou voelen.

DE PLAATS VAN DIVERS IN HET VERNIEUWDE CURRICULUM

De module *DIVERS* wordt aangeboden in semester 4, het laatste semester van de opleiding. Die plek binnen het curriculum is bewust gekozen. In de eerdere semesters hebben studenten al kennis opgedaan over ontwikkelingspsychologie, opvoeding, neurodiversiteit, communicatie met ouders en professionals en het stimuleren van ontwikkeling. Studenten hebben dus al een stevige basis gelegd qua kennis en vaardigheden. Hierdoor kunnen ze zelf én met hun praktijkplaats aan de slag met de onderwerpen uit de module *DIVERS*.



Presentatie tijdens het VELON-congres in maart 2026

Waar in het eerste jaar van de PEP de nadruk vooral ligt op het individuele kind en kleine groepen kinderen, leren studenten in het tweede jaar steeds meer kijken naar het kind binnen een bredere maatschappelijke context. Deze module sluit daarmee goed aan bij de kracht van de PEP'er; een professional als 'boundary crosser', die verbindt en bijdraagt aan verbeteringen op de praktijkplaats.

EERSTE ERVARINGEN VANUIT DE PILOT

In januari 2026 werd een pilot van deze module uitgevoerd met tweedejaarsstudenten, waarbij studenten een aantal werkvormen rond talige diversiteit probeerden. De eerste reacties waren positief. Studenten gaven aan dat zij meer inzicht kregen in de visie van hun praktijkplek op meertaligheid én in de verschillende manieren waarop professionals hiermee omgaan. Ook het werken met jeugdliteratuur werd hoog gewaardeerd (4,3 op een schaal van 1-5). Studenten benoemden dat verhalen hielpen om zich beter in te leven in kinderen en gezinnen met andere ervaringen dan die van henzelf.

Tegelijkertijd maakte de pilot duidelijk waar nog verdere verdieping mogelijk is. Studenten gaven bijvoorbeeld aan behoefte te hebben aan praktische handvatten voor communicatie met ouders en kinderen die nog weinig Nederlands spreken, bijvoorbeeld via ICT en AI-toepassingen.

Daarnaast bleek het belangrijk om expliciet aandacht te besteden aan dialecten. Sommige studenten omschreven hun dialect als; 'iets voor thuis of in de kroeg'. Zulke uitspraken bieden een mooie aanleiding om in gesprek te gaan over taalwaardering. Wat maakt dat je de ene (vreemde) taal meer waardeert dan de ander? En wanneer je je een beetje schaamt voor je eigen talige repertoire, wat straalt je dan uit naar kinderen die meertalig zijn?

TOT SLOT

Met de curriculumvernieuwing wil de PEP studenten voorbereiden op een praktijk die steeds diverser en complexer wordt. De module *DIVERS* laat zien hoe maatschappelijke thema's een concrete plek kunnen krijgen binnen de opleiding. De kracht van de module zit daarbij niet alleen in kennis over diversiteit, maar vooral in het leren kijken, luisteren en reflecteren.



De kinderboeken die centraal staan in de module en waarin talige diversiteit een rol speelt.

Want inclusie begint vaak met kleine vragen: voelt ieder kind zich gezien? Wordt iedere ouder gehoord? Juist door studenten daar al tijdens hun opleiding bewust mee te laten oefenen, ontstaat ruimte voor pedagogisch professionals die niet alleen begeleiden, maar ook vragen durven te stellen en actief bijdragen aan een inclusievere samenleving.

MEER WETEN?

Wil je meer weten over de producten die met behulp van de Comeniusbeurs zijn ontwikkeld? Bekijk dan: www.kpz.nl/projecten/oppepper-voor-een-positief-taalklimaat/

TIPS OVER KINDER- OF JEUGDBOEKEN WAARIN (TALIGE) DIVERSITEIT EEN ROL SPEELT?

Stuur een mail naar Lotte Mensink via l.mensink@kpz.nl

OVER DE AUTEURS

Annemarie Regeling werkte tot juni 2026 als docent-onderzoeker binnen het lectoraat Taal & Ontwikkeling en als docent binnen de ad Pedagogisch Educatief Professional. Momenteel werkt zij als docent Logopedie aan Hogeschool Utrecht.

Lotte Mensink werkt als docent-onderzoeker binnen het lectoraat Taal & Ontwikkeling van Hogeschool KPZ. Daarnaast geeft zij les binnen de voltijdopleiding Leraar Basisonderwijs, met speciale aandacht voor het werken met tekstloze prentenboeken.

LITERATUUR

- Dijk, M. (2023). *Landelijk opleidingsprofiel Associate degree-opleiding Pedagogisch Educatief Professional*. Vereniging Hogescholen. Geraadpleegd op 28 mei 2026 via: https://www.vereniginghogescholen.nl/system/profiles/documents/000/000/289/original/Landelijk-Opleidingsprofiel-Ad-PEP_-_uploadversie_20-3-2023.pdf?1679327831
- Repáraz, L. R., Ardjosemito-Jethoe, S., & Vroom, M. (2024). *Diversiteit in de samenleving. Concepten, voorbeelden uit de praktijk en methoden voor de diversiteitsbewuste professional*. Van Gorcum.
- Schmeets, H., & Cornips, L. (2021). Talen en dialecten in Nederland. Wat spreken we thuis en wat schrijven we op sociale media? Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 28 mei 2026, van www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2021/talen-en-dialecten-in-nederland

MENTALE GEZONDHEID EN ONDERWIJS-RESULTATEN VAN KINDEREN IN NETWERK- PLEEGZORG

Een systematische literatuurreview naar de mentale gezondheid en onderwijsresultaten van kinderen in formele en informele netwerkpleegzorg

Als kinderen door omstandigheden niet meer thuis kunnen wonen, kan er worden gekeken naar andere vormen van opvoeding om de veiligheid en het welzijn van deze kinderen te waarborgen. Veel kinderen in Nederland groeien op bij een opa, oma, oom, tante of ander familielid; deze vorm van opvang noemen we netwerkpleegzorg. Maar maakt het voor de ontwikkeling van kinderen uit of deze opvang formeel geregeld is via jeugdzorg of informeel binnen de familie? Die vraag stond centraal in het afstudeeronderzoek van Faiza Ichola, derdejaarsstudent Pedagogische Wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen en stagiaire bij het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ. In dit artikel deelt ze de resultaten en gaat ze in op wat die betekenen voor professionals in het basisonderwijs.

Het doel van deze scriptie was om door middel van een systematische literatuurreview te bepalen of er verschillen zijn tussen kinderen in formele en informele netwerkpleegzorg in hun mentale gezondheid en onderwijsresultaten. Met formele pleegzorg bedoelen we pleegzorg waarbij jeugdzorg is betrokken en ondersteuning biedt. Bij informele pleegzorg maken families zelf onderling afspraken zonder officiële begeleiding. Daarnaast is er gekeken naar welke factoren deze uitkomsten mogelijk beïnvloeden.

SCHOOLPRESTATIES EN MENTALE GEZONDHEID IN NETWERKPLEEGZORG

In de literatuurreview zijn vijftien kwantitatieve en kwalitatieve artikelen geanalyseerd. De meeste onderzoeken vonden plaats in de Verenigde Staten.

In twee artikelen werden de verschillen in schoolprestaties onderzocht, in elf artikelen de verschillen in mentale gezondheid van kinderen, en in twee artikelen werden beide thema's behandeld.

Uit de analyse blijkt dat er geen duidelijk bewijs is dat kinderen in formele netwerkpleegzorg het structureel beter doen dan kinderen in informele netwerkpleegzorg. De verschillen in schoolprestaties waren klein of niet significant, met een klein voordeel voor rekenen voor kinderen in formele netwerkpleegzorg (Washington et al., 2021). De resultaten van mentale gezondheid zijn wisselend; sommige studies vonden een klein voordeel voor formele netwerkpleegzorg, terwijl andere voordelen zagen voor informele plaatsingen. De meeste verschillen waren niet-significant (zeker nadat er rekening gehouden was met andere factoren zoals inkomen of niet-representatieve steekproeven die de resultaten hebben kunnen beïnvloeden) of moeilijk te vergelijken door verschillen in onderzoeksmethoden, populatie en definities.

Wat uit vrijwel alle onderzoeken naar voren is gekomen, is dat andere factoren veel belangrijker lijken dan het type plaatsing zelf. Financiële problemen, stress bij de verzorgers, stabiliteit, familiedynamieken, ouderbetrokkenheid en toegang tot ondersteuning bleken veel sterker samen te hangen met het welzijn en de schoolprestaties van kinderen. Vooral informele netwerkpleegzorg-gezinnen blijken hierbij kwetsbaar, omdat deze kinderen vaker opgroeien in armoede en de verzorgers meer stress ervaren (Poehlman et al., 2026; Abdullah et al., 2020). Zij dragen vaak wel dezelfde verantwoordelijkheden als formele pleegouders, maar hebben minder toegang tot financiële ondersteuning, begeleiding en professionele hulp (Lee et al., 2020).

WAT DIT BETEKENST VOOR ONDERWIJSPROFESSIONALS

Leerlingen in netwerkpleegzorg zijn vaak niet altijd direct zichtbaar binnen een school (Clements & Birch, 2024). Zeker bij informele netwerkpleegzorg weet een school soms niet dat een leerling bij een grootouder, tante of ander familielid woont, of hebben ze de impact daarvan niet altijd gelijk door. Scholen kunnen een belangrijke rol spelen in het signaleren van mogelijke problemen bij kinderen en erkennen dat dit signalen kunnen zijn dat een leerling met problemen of veranderingen in de thuissituatie zit. Het is daarom erg belangrijk dat onderwijsprofessionals niet alleen naar de leerling zelf kijken, maar ook aandacht hebben voor de context waarin de leerling opgroeit.

Daarnaast is het van belang dat de school goed samenwerkt met ouders/verzorgers. In netwerkpleegzorg zijn dit niet altijd de biologische ouders. Door ook actief contact te onderhouden met andere familieleden die dicht bij het kind staan, kunnen scholen beter aansluiten bij de behoeften van het kind. Zeker als er sprake is van informele pleegzorg waarin de biologische ouders wel nog het gezag over het kind hebben.

Kinderen in netwerkpleegzorg hebben vaak al verschillende ingrijpende dingen meegemaakt, zoals verlies van een ouder, instabiliteit of andere gezinsproblemen. Een betrokken leraar en school kan voor deze leerlingen een beschermende factor zijn wanneer zij zich veilig, gehoord en gezien voelen.

De belangrijkste conclusie van het onderzoek is dat mentale gezondheid en onderwijsprestaties van kinderen grotendeels afhangen van contextuele en gezinsfactoren, en niet zozeer of de plaatsing formeel of informeel is geregeld. De resultaten benadrukken het belang van interprofessioneel samenwerken. Wanneer welzijn, opvoeding, financiële omstandigheden en onderwijs nauw met elkaar samenhangen, vraagt ondersteuning van kinderen in netwerkpleegzorg om afstemming tussen onderwijs, jeugdhulp en andere betrokken professionals. Alleen samen kunnen zij zicht krijgen op de volledige context van het kind en passende ondersteuning bieden.

BENIEUWD NAAR DE GEHELE SCRIPTIE?

Neem contact op met Faiza Ichola via f.ichola@kpz.nl.

LITERATUUR

- Abdullah, A., Cudjoe, E., & Manful, E. (2020). Creating a better kinship environment for children in Ghana: Lessons from young people with informal kinship care experience. *Child & Family Social Work*, 25(Suppl 1), 207–214.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12764>
- Clements, J., & Birch, S. (2024). Exploring risk and resilience in school environments for students in kinship care. *Educational Psychology in Practice*, 41, 24 – 50.
<https://doi.org/10.1080/02667363.2024.2420055>
- Lee, E., Kramer, C., Choi, M. J., Pestine-Stevens, A., & Huang, Y. (2020). The Cumulative Effect of Prior Maltreatment on Emotional and Physical Health of Children in Informal Kinship Care. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics: JDBP*, 41(4), 299–307.
<https://doi.org/10.1097/DBP.0000000000000769>
- Poehlmann, J., Johnson, E. I., Ossorio, P. N., Highsmith, K., Harden, B. J., Terplan, M., Sanjuan, P. M., McKelvey, L., Coles, C. D., Chaiyachati, B. H., Walker, H. P., Schlafer, R., Pritzl, K., Krishnan, C. A., Averill, S., Das, S., Torres-Gomez, S., Hilliard, F., Gannon, B., & Thompson, W. K. (2026). Retaining infants and young children who experience transitions in care in longitudinal studies of child health and development: Considerations from the HEALTHy Brain and Child Development study. *Infant Mental Health Journal*, 47(1), e70057.
<https://doi.org/10.1002/imhj.70057>
- Washington, T., Stewart, C. J., & Rose, R. A. (2021). Academic Trajectories of Children in Formal and Informal Kinship Care. *Child Development*, 92(6), 2299–2316.
<https://doi.org/10.1111/cdev.13580>

OVER DE AUTEUR

Faiza Ichola is derdejaarsstudent Pedagogische Wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen en heeft stagegelopen bij het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ.

De resultaten onderstrepen het belang van **interprofessioneel samenwerken**. Wanneer welzijn, opvoeding, financiële omstandigheden en onderwijs nauw met elkaar samenhangen, vraagt ondersteuning van kinderen in netwerkpleegzorg om afstemming tussen onderwijs, jeugdhulp en andere betrokken professionals. Alleen samen kunnen zij zicht krijgen op de volledige context van het kind en passende ondersteuning bieden.

MIJN JAAR IN DE NOVO-OPLEIDING

Veranderingen voelen in een onderwijsorganisatie soms als een constante stroom waar je je toe te verhouden hebt. Nieuwe projecten, andere samenwerkingen, veranderende verwachtingen van collega's en samenwerkende partners: het vraagt veel van teams én van jezelf. Om die reden besloot ik in het schooljaar 2024-2025 de NOVO-opleiding te volgen: de Nederlandse opleiding voor veranderkunde en organisatie-ontwikkeling. Die opleiding heeft mijn manier van kijken diepgaand veranderd.

Kijken met meerdere brillen tegelijk

Eén van de inzichten die mij raakten, was het vermogen om écht vanuit verschillende perspectieven naar dezelfde situatie te kijken. Dat leverde veel op: nuance, begrip en betere keuzes.

Processen vertragen om beweging te creëren

Een ander nieuw inzicht was het belang van vertragen. Niet doorschieten naar oplossingen, maar eerst begrijpen wat er speelt. Dat klinkt eenvoudig, maar in de dynamiek van de onderwijspraktijk is dat vaak juist het moeilijkste.

De organisatie als levend systeem

De NOVO-opleiding leerde mij ook kijken naar de organisatie als een levend, voortdurend veranderend systeem. Als een netwerk van mensen, verhalen en patronen. Dat bewustzijn helpt mij om niet alleen te reageren op wat zichtbaar is, maar ook om te onderzoeken wat eronder ligt.

Door deze opleiding ben ik zowel nieuwsgieriger als milder geworden. Ik ben me bewuster geworden van mijn eigen rol, de plek die ik inneem (of juist niet inneem), mijn aannames en mijn invloed. Ik ben reflectiever en opmerkzamer geworden, wat mij niet alleen een effectievere leidinggevende maakt, maar ook iemand die met meer bewustzijn aan onderwijsontwikkeling werkt.

*Mariëlle van der Vegt
Adjunct-directeur Mijnpleschool Wijhe en
deelnemer NOVO-opleiding*

'Ruimte maken voor nieuwe perspectieven'

Meer weten?
Scan de qr-code



AGENDA

4 NOVEMBER 2026

CONFERENTIE SAMEN ONDERZOEKEN

Het thema dit jaar is: **Perspectieven op kansrijke ontwikkeling: hoe daag je ieder kind uit?**

Onderzoek naar differentiatie laat zien dat vijf principes belangrijk zijn om goed af te stemmen op verschillen tussen kinderen: doelgericht werken, continu monitoren, instructie en verwerking afstemmen, zelfregulatie stimuleren én alle kinderen uitdagen. Dat laatste principe hangt sterk samen met het hebben van hoge verwachtingen van alle leerlingen. En hoewel het belang hiervan steeds meer onderstreept wordt, blijft de vraag: hoe doe je dat als onderwijsprofessionals nou goed?

Na het plenaire deel volgen twee rondes workshops, met workshops vanuit het werkveld, onderzoeksscholen en Hogeschool KPZ.

Tijd: 14.30 - 18.30 uur

Locatie: Hogeschool KPZ

Aanmelden: www.kpz.nl

10 NOVEMBER 2026

OPEN AVOND

Ben je op zoek naar een opleiding waar je écht impact kunt maken? Kom dan naar onze open avond en ontdek wat Hogeschool KPZ jou te bieden heeft. Van 18.00 tot 21.30 uur nemen we je mee in de wereld van onze opleidingen. Meld je aan en kom kennismaken.

Tijd: 18.00 - 21.30 uur

Locatie: Hogeschool KPZ

Aanmelden: www.kpz.nl

13 JANUARI 2027

JONGE KIND CONGRES 2027

Deze editie staat in het teken van het jonge kind en basisvaardigheden.

Jonge kinderen leren met hun hoofd, hart en handen. Ze ontdekken taal in gesprek en spel, ontwikkelen rekenbegrip in dagelijkse situaties en bouwen aan zelfvertrouwen, motoriek en sociale vaardigheden. Juist in de eerste jaren wordt de basis gelegd voor hun verdere ontwikkeling. Tijdens het Jonge Kind Congres komen professionals uit onderwijs, opvang en onderzoek samen voor een dag vol kennis, praktijkvoorbeelden en ontmoeting.

Locatie: Windesheim

Aanmelden: www.kpz.nl

REDACTIE VEERKRACHT

Véronique Damoiseaux
Hogeschooldocent Taal
Eindredacteur

Daniëlle Renirie
Adviseur Communicatie

Gea van der Stouwe
Adviseur Marketing en Communicatie

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van de bijdragen ligt uitsluitend bij de desbetreffende auteur(s). De redactie is verantwoordelijk voor selectie en plaatsing. De redactie behoudt zich het recht om wijzigingen in de tekst aan te brengen. Deze wijzigingen kunnen betrekking hebben op: de inhoudelijke kwaliteit, de bruikbaarheid voor de doelgroep en de helderheid in opbouw en formulering

DESIGN

True Communications

VORMGEVING

Afdeling communicatie KPZ

FOTOGRAFIE

Korinne Fotografie: cover
Mariëlle Elburg: p. 3
Peter van der Steege: p. 4
Al: p. 6, 10
Pim Bouman: p. 8, 9
Gea van der Stouwe: p. 11
Sabrine van Everdingen: p. 16, 17, 18
Boukje Bruins: p. 20, 21
Theo Smits: p. 24
Basisschool Prof. Titus Brandsma: p. 26, 27
Hanneke van Laanen: p. 30
Annemarie Regeling: p. 34, 35

Hogeschool KPZ
Ten oeverstraat 68
T 038 421 7425
info@kpz.nl | www.kpz.nl

PORTRET



GUIDUIN ORIONI

WOONPLAATS:	Zwolle
GEBOORTEDATUM:	7 januari 1972
AFGESTUDEERD:	1997
IN:	Expressie door woord en gebaar, Professionele Communicatie en Systemisch Werken, docent drama (eerste graad)
WERKZAAM:	Hogeschooldocent en opleider op Hogeschool KPZ sinds 2000, Verlies- en rouwbegeleider

Kleuterschool Het Penseeltje.
Bij mijn moeder in de klas.
Met Toedeloer het konijn en
Bennie Blauw met zijn glazen
oog.
Mijn vriendjes David en
Jan-Willem.
Silvia. Mooie Silvia.
Blonde pijpenkrullen en kuiltjes
in haar wangen.
Ik was heimelijk verliefd.

Opgegroeid in de jaren zeventig.
Een kind van het Jenaplan-
onderwijs.
Meester Jan.
Lang haar. Smal gezicht. Baard.
Zilveren bril. Spijkerbroek met
wijde pijpen.

Het gevoel dat alles kon en
mocht.

Ik vond mijn oude rapporten
terug. Gestencild. Vergeeld. Dun.
Meester Jan heeft mij gezien.
Echt gezien.

Dit is waarom ik mij al
vijfentwintig jaar thuis voel bij
Hogeschool KPZ. Omdat
onderwijs voor mij over werkelijk
contact gaat. Nabijheid.

Daarvoor is vertraging nodig.
Tijd om verder te kijken dan het

eerste antwoord. Verder dan
gedrag. Verder dan wat lastig is:
druk, stil, aangepast of boos. In
een wereld die steeds complexer
wordt, is vertragen geen luxe.
Het is pedagogische noodzaak.

Onderwijs gaat over ontmoeting.
Over samen leren leven. Over
ruimte voor vreugde, verlies en
afscheid. Aanwezigheid is het
belangrijkste instrument van
iedere leerkracht.

De afgelopen jaren verdiepte ik
mij in rouwbegeleiding,
systemisch werk en coaching.
Onlangs was ik te gast bij een
bijeenkomst voor startende
leerkrachten over verlies en
rouw in de klas. In het begin
stelde ik de vraag: 'Wie kent
rouw in de klas?' Twee handen
gingen omhoog. In beide
groepen een leerling met een
overleden ouder. Halverwege
stelde ik een andere vraag: 'Wie
heeft kinderen in de klas met
gescheiden ouders?' Alle handen
gingen omhoog. Het werd stil.

Verdriet om scheiding heeft
geen rouwkaart. Geen
herdenkingsmoment. Geen
protocol. Maar het zit wel in het
lichaam van een kind. In de klas.
Elke dag.

Ook dit zijn verlieservaringen.
Niet altijd zichtbaar of erkend,
maar wel voelbaar in gedrag,
concentratie, veiligheid en
hechting. Dan wordt zichtbaar
dat verlies veel groter is dan we
vaak denken. Hoe beter we
verlies leren herkennen, hoe
beter we kinderen werkelijk
kunnen zien.

Ik denk dan terug aan Het
Penseeltje.
Aan Toedeloer, ons
klassenkonijn, dat werd
doodgebeten door de boxer van
Jan-Willem.
Aan Bennie Blauw, die zijn
glazen oog eruit haalde zodat
wij even konden gruwelen.
Aan David, die zijn vader verloor
bij een auto-ongeluk.
Aan Silvia, die na de scheiding
van haar ouders verhuisde naar
een flat.

Het was er allemaal al. Leven.
Leren. Vreugde. Verdriet.
Verwondering.

En ergens daartussen stond een
leerkracht die keek. Die zag.
Aanwezig was.

Dat gun ik ieder kind.